

ВИДИЦИ

Часопис за културу, умјетност и друштвени живот
Година II;

Број: 4 и 5

ТРАДИЦИОНАЛНИ СУСРЕТ
УДРУЖЕЊА РУЂАНА У БЕОГРАДУ

ПЕТАР ТОМИЋ
РАНО УГАШЕНА ПЈЕСНИЧКА ЗВИЈЕЗДА

Витомир Пушоњић
ШТА ЧЕКАЈУ МАЈМУНИ

Душан Зуровац
УСТАНИ, ЂЕДЕ

Раде Р. Лаловић
ИСПОД ТРЕСКАВИЦЕ

ЛИКОВНИ СТВАРАОЦИ
Љубомир Јовановић

Приказ књиге
АЗБУЧНИК ЖИВОТНЕ ПРИЧЕ

УЧИМО СТРАНО, А ЧУВАЈМО НАШЕ

ПОШТОВАНИ ЧИТАОЦИ,

Не само симболичним називом већ и структуром и квалитетом “Видици”, “отварају” хоризонт (не)очекиваног, оправдавају своју сврху и намјену. Из броја у број постају часопис који афирмише и потстиче књижевно и ликовно стваралаштво, потстиче аматеризам, оставља траг, чува од заборава. И поприма нови карактер. “Видици” се “отварају” за књижевнике, ликовне умјетнике, новинаре са регије, и шире, за све оне који желе да сарађују, да своје радове у овом часопису штампају.

Већ сте вјероватно примијетили у претходном броју часописа да су рубрике устаљене, да попримају нови квалитет. “Видици” по томе постају препознатљиви, а интересовање за наш часопис све веће.

И у претходном броју поткрале су се грешке. Њих је, истина, знатно мање у односу на први број часописа, а настојаћемо да их убудуће не буде.

И даље остаје отворен позив за сарадњу. шаљите нам своје прилоге, приједлоге, информације.

Главни и одговорни уредник
Драган Папоњак

Издавач:
Центар за просвјетну и културну дјелатност ПРОСВЈЕТА Рудо

За издавача
Ненад Мршевић

Главни и одговорни уредник
Драган Папоњак

Технички уредник
Предраг Кастратовић

Лектор и коректор
Дијана Инђић

Редакција
Драган Папоњак, Војислав Топаловић, Милко Чолаковић, Зоран Стијеповић, Предраг
Кастратовић, Радомир Јагодић, Дијана Инђић, Благоје Церовић,

Стални сарадници:
Др Радосав Ђуровић, стручни сарадник за питања језика;
Марина Чолаковић

САДРЖАЈ:

ТРАДИЦИОНАЛНИ СУСРЕТ УДРУЖЕЊА РУЂАНА У БЕОГРАДУ	4
ПЕТАР ТОМИЋ РАНО УГАШЕНА ПЈЕСНИЧКА ЗВИЈЕЗДА.....	6
Витомир Пушоњић ШТА ЧЕКАЈУ МАЈМУНИ	9
Душан Зуровац УСТАНИ, ЂЕДЕ	14
Раде Р. Лаловић ИСПОД ТРЕСКАВИЦЕ.....	16
Олга Делић НОЋНА МОЋ	18
Драгица Грбић ЈАСТУК ОД БОСИЉКА.....	18
Миленко Јевђевић ПЈЕСМЕ.....	19
Мирко Иконић ИЗБОР ИЗ ПОЕЗИЈЕ.....	20
ЛИКОВНИ СТВАРАОЦИ Љубомир Јовановић.....	21
Приказ књиге АЗБУЧНИК ЖИВОТНЕ ПРИЧЕ.....	23
Радосав Ј. Ђуровић МИКРОТОПОНИМИЈА БИЈЕЛОГ БРДА И ТРНАВАЦА У ВИШЕГРАДСКОМ СТАРОМ ВЛАХУ	24
УЧИМО СТРАНО, А ЧУВАЈМО НАШЕ.....	27
Рудо кроз вијекове СРЕДЊИ ВИЈЕК.....	27
ЂАВО.....	29
КИЧ И ШУНД.....	31
ВАСКРШЊИ ПРАЗНИЦИ.....	31
ЛЕГЕНДЕ ДОЊЕГ ПОЛИМЉА ОСВАЈАЊЕ ГРАДА СЈЕВЕРИНА.....	33
ИВО АНДРИЋ ЗНАКОВИ ПОРЕД ПУТА.....	33
ДА ТИ КАЖЕМ.....	34
АФОРИЗМИ ЗА ПОЧЕТНИКЕ	34
МОСТОВИ ПОСТОЈЕ ДА БИ СЕ ИШЛО ДАЉЕ.....	35

ТРАДИЦИОНАЛНИ СУСРЕТ УДРУЖЕЊА РУЂАНА У БЕОГРАДУ

Слика завичајна, скривена тајна, оживљена сјећања

"Што је старији човек је све ближи завичају"

И. Андрић

Сличним поводом давно је златиборски пјесник Михајло Ћуповић изрекао животну истину везану за завичај : "Није страшно кад човек оде из завичаја, страшно је кад завичај оде из њега".

Е да се то не би десило и Руђанима, оним који на животном путу изабраше Београд као простор на коме ће водити своју животну битку, одлучише они прије неколико година да оснују завичајни клуб, односно Удружење Руђана у Београду. Задњи викенд у фебруару оста традиционално резервисан за сусрет Удружења, и то са гостима из завичаја, из општине Рудо.

На овогодишњем сусрету гости завичајни Руђанима у Београду били су чланови Општинског одбора ПКД "Просвјета" Рудо. Сусрет у мотелу "Тара" у Борчи. Срдачан дочек уприличили су за госте предсједник Удружења Драго Пантовић, главни домаћин Мићо Мићовић, Драги Мићовић и многи Београђани Руђани.

ПЈЕСМА ЗАВИЧАЈНА

Пјесници Драган Папоњак, Предраг Остојић и Радомир Јагодић донијели су пјесму завичајну на дар. А пјесма оживи сјећања на родни крај, оживи слику завичајну, неку скривену

тајну, давне жеље, чежње, снове и тежње, пробуди носталгију, али и лијечи. Лијечи од сваке бољке, а посебно од заборавља.

А пјесници у пјесми оживјеше минуло вријеме и ишчезле свјетове, који остаје само у сјећањима која су Руђани давно понијели из свог завичаја.

ЗАВИЧАЈ

Прадедови гувно утабали
На вечитој граници и међи
Ал се снови на глог подерали
У процепу припеке и жеђи.

Ту се ор'о плаши свога лета
И вук вука бусијама мучи
Видра видри у близини смета
А лисица лукавству се учи.

Ту је живот трошна уцерица
Коју стално туђи зуби глођу
У гозбама ухода, скитница

Многе буне и ратови прођу
Мушко име ту и река носи
Суровости мушки се пркоси.

Драган Папоњак

ПРЕЦИ

С кршевитих, гладних горских чука
Крчевине носили су бреме
Поред реке нанела их мука
Немаштином крпили су време

Донели су снове, чисту душу
А јунаштвом понос очували
Жели наду, заливали сушу
Бол и муку блажили у шали

Пролазношћу мудрост окапали
Кратка века, а немирна друма
Однели су све што су имали
Сишли с чука, зашли иза ума.

Драган Папоњак

СВАДБА У РУДОМ

Стижу драги сватови на свадбу Милана
Из Сјеверина, Увца, Миоча, и Бијелог Брда.
Небо умили преко ноћи, свечано и свадбарски.
Пјева Лим већ пијан од руменог вина.
Планина Тмор брише облаке са чела,
Млада сва у бијелом сија као сунце.
Коњи чилаши не језде него лете.
Сватови натоварени златом и пољима
Рузмарина, босиока и ружа журе на вјенчање.
Сто година да живе благословом Петра и Павла
И да имају дјеце колико на гори листа
Пјевају сватови, комшије и ујаци
Тетке и сестрићи и сви добри земљаци.
У колу коловођа Церовић Благоје и триста сватова.
Смију се врбаци и бијели путеви
Рибе и ракови из Радојне и Крупице,
Из Прибоја и Бродара одјекују трубачи.
Мајка даје младожењи љепотицу, око своје.
Свирачи хармоникаши, трубачи и пијанци
Виолине и пјевачи: све пјева.
Фали у колу још само дуга и ноћ са Гаочића
Да се макар мало одморе
И за секунду сватовски одспавају.

Радомир Јагодић

ОНИМА КОЈИ ДОЛАЗЕ

Када нас не буде више
пронађите нас:
на стрништима
пустарама
и гробљима
на косовим пољима
свуда нас има.

Ако нам затру трагове,
ако о нама ружно говоре,
не вјерујте им :
ми смо водили
буне и бојеве,
наше су мајке
носиле црне мараме,
нашим су прахом
и њиве пођубрене.

Од крви наше
ријеке су потекле,

на нашим костима
зидине зидане,
зато не дајте
да вас преваре!

А када забране
и име да нам се помене
нека бар негдје

у вама остане
мјеста за оне нестале,
за мајке њихове осрамоћене
светиње оскрнављене
за домове празне и
порушене.

Свијеће њихове
нека се никад
не угасе!

Предраг Остојић

Пјесницима се
придружио и приповједач,
Руђанин у Београду Драги
Мићовић. Он је читао одло-
мак из његовог новог романа
“Хроника породице са
тремеће”, а који се односи на
долазак претка Мићовића из
Црне Горе у ове наше кра-
јеве, тачније на Равне Њиве.

ГОСТ СУСРЕТА И ГЛУМАЦ ДАНИЛО ЛАЗОВИЋ

На овогодишњем сусрету
Удружења Руђана гост је био
и познати глумац Данило
Лазовић, некадашњи наш
комшија из Прибоја, који нам
открио једну своју тајну: да је
као гимназијалац и емотивно
био везан за Рудо и једну
Руђанку.

Лазовић је учествовао у
програму казујући монолог из
монодраме Карађорђе.

Овом приликом предсјед-
ник ”Просвјете” Републике
Српске Војислав Топаловић
уручио је Данилу Лазовићу
велико признање, плакету
ПКД ”Просвјета” , признање
које је поводом сто година
”Просвјете” додијељено само
изузетно заслужним
грађанима.

Уз презентацију рада ПКД
”Просвјета” Рудо промовисан
је и наш часопис ”Видици”, за
који је показано велико
интересовање.

Драган Папоњак

ПЕТАР ТОМИЋ

РАНО УГАШЕНА ПЈЕСНИЧКА ЗВИЈЕЗДА

Петар Томић је значајна књижевна појава у нашем крају у периоду између два свјетска рата. Рођен је у селу Бован 1920 године. Отац Јаков, пјесник, утицао је на Петрово одређивање да се школује и бави поезијом, мада се у гимназијским данима и сам пјесник у Сарајеву дружио са пјесницима, а неки од њих су имали видан утицај на његово пјесничко формирање.

Пјесме које су штампане у збирци "Утисци" 1941 године настале су у периоду од 1938 до 1940 године, у вријеме Петрових гимназијских дана. Збирка "Утисци" штампана је према одобрењу надлежних школских власти Друге мушке сарајевске гимназије. Сама та чиљеница упућује на закључак да та поезија има неоспорну умјетничку вриједност.

Збирка "Утисци" има 34 пјесме распоређене у три циклуса: Тишина, Природа и Младост. Доминира у њима љубавна, родољубива и социјална тематика, мада је највише пјесама са социјалним темама што се може објаснити утицајем времена и одређивања књижевног стваралаштва у коме је настајала и поезија Петра Томића.

Насловну страну збирке израдио је Миливоје Николајевић, тадашњи наставник Друге мушке гимназије, а у предговору, између осталог пише: "Ова мала збирка пјесама-пјесама које су писане из дна једне младе душе - има своју нарочиту драж.

Вриједно је знати шта осјећа и шта мисли једно ново покољење које се спрема да ступи у живот. Вриједно је знати идеале тог новог нараштаја који се спрема да замијени своје претходнике и да на себе узме велику и тешку одговорност која га очекује.

И Петар Ј. Томић припада том новом покољењу и у својим пјесмама он нам открива дух тог новог нараштаја. Открива нам његове осјећаје, његове наде и његова схватања. Свака мисао, сваки осјећај и сваки уздах које срећемо у пјесмама Петра Ј. Томића - у исто вријеме су мисли и осјећања и уздаси цијелог једног покољења. То ће га покољење без сумње разумјети. Разумјеће га боље од ма ког другог."

И заиста поезија Петра Томића носи дух те младе генерације у времену пред Други свјетски рат. Она је израз тога времена.

Нажалост, том поезијом овај млади пјесник је отпочео и завршио пјесничку каријеру, јер је зло које је сијао свјетски рат покосило и млади живот пјесника Петра Томића и прерано угасило његову пјесничку звијезду. Погинуо је на Лукама код Чајнича 1943 године.

Пјесме из збирке "Утисци" неуједначене су умјетничке вриједности. Неке су прави драгуљи, али има и оних које су стилски неуређене, а које одражавају дух времена, осјећања и утиске, па можемо само замислити једно младо биће, гимназијалца, који понијет таквим осјећањима и заносом пажњу искључиво усмјерава на садржајну страну, на то да ли ће у пјесми изразити идеале и заносе те младе генерације којој пјесник припада.

Родољубље је снага којом се чува и брани домовина, а управо тај родољубиви занос захватио је младу генерацију пред Други свјетски рат, генерацију којој је и сам пјесник Томић припадао. Отуда у његовој збирци "Утисци" значајно мјесто заузимају родољубиве пјесме: Будимо сада, Споменик, На бившој тремећи и Савремена музика

"На бившој тремећи" је родољубива умјетнички најуспјешнија пјесма: "Ах! Три су некад државе овдје с војском стајале ко звијери љуте и три су некад владара овдје земљу стављала под своје скуте"

У пјесми "Савремена музика" пјесник готово ироничним тоном презира осуђује друштво које у двадесетом вијеку, или како пјесник рече, у доба када се прославља култура, води бесмислене ратове, отварају "касапнице светске":

"Касапнице светске још

се увјек граде,

Да што боље човек касапи човека
Споменика старих порушене зграде
У културно доба двадесетог века"

Убијање и уништавање људи је та најновија "модерна музика", а предосјећајући нову катаклизму пјесник осуђује рат.

Попут већине писаца и пјесника тога времена пјесник је писао и социјалну лирику. То су пјесме у којим пјесник пјева о социјалној неправди и сталешким разликама, о

”пониженим и увријеђеним”, о сиромашним и гладним. То су реалистичке слике патњи и страдања, понижења и гладовања, а сам пјесник, будући да је потицао из сиромашне породице, те да се и сам мучио и патио, на страни је оних који пате.

Од пјесама са социјалном тематиком посебно се издвајају пјесме Ручак, Копане, Чобанице, те можда и најбоља пјесма Косац.

И у овој, као и у другим пјесмама, људи се муче радом и сиромаштвом. Но пјесник истовремено указује на социјалне и класне разлике. Јер док се сељак мучи радом и сав је у зноју, дотле други уживају у чарима љепота:

”И док неко тако за време врућине
Сунча се на песку, у води се хлади,
Наш сељак у зноју и на сунцу гори
И читаво лето без одмора ради”

На социјалне разлике пјесник указује и у пјесмама са љубавном тематиком. Често оне су та непремостива препрека у остварењу младалачких снова и љубави младих.

Та исказана љубав је чулна, платонска. Пјесник чезне и пати за неузвраћеном и неоствареном љубави. У пјесми ”Четири листа пелина” (за успомену Ранки Куић) пјесник умјесто крина као спомен даје ”четири листа пелина” који јесу симбол пјесникове патње:

”Први нек Ти симбол буде
Школовања и младости,
А у другом су: лепота
моја бедна... и радости
У тећем је љубав моја
Одбачена ко цвет свео.
У четвртом све скупљено
Представља мој живот цео”

Социјалне разлике и различит статус препрека су пјеснику за остварење љубави:

”Можда та разлика и да нас раздваја,
Јер ви сте богата а ја сам сиром,
Живите у вили што блиста од сјаја,
Ја у загушљивој соби једног ”Дома”

Љубавна осјећања су исказана или као чежња, или патња, бол и сјећање, или као сан:

”Сањао сам само твога срца страсти
Сањао сам моје усне на твојима
Преживљавао, али у сну, оне страсти
Гледао плаве очи твоје у својима”.

Томић је пјесник који је писао и стварао поезију у времену кад у нашој књижевности

доминира социјална лирика. Отуда поезија Петра Томића одражава дух тога времена.
Драган Папоњак

НА БИВШОЈ ТРОМЕЋИ

Ах! Три су некад државе овде
С војском стајале ко звери љуте
И три су некад владара овде
Земљу стављали под своје скуте.

Да...Ту је некад султан разбијен
Пророка свога звао у страху
Када је српски војник почео
Клицати ”Здраво и ти Санџаку!”

Та ту је једном и Фрањо Јосиф
Као запањен у јаду стао
Када је српски војник поносно
”Помоз бог” Босни својој назвао!

Ах! Ту је некад Србија мала
Од мало људи крв многу лила...
И са поносом у знак победе
Заставу своју овде развила.

А сад ето на сред државе
Место тромеђе заборав хвата,
Јер с обе стране старе границе
Брат жарко љуби својега брата!
15 X 1939

ЗАОКРЕТ

Да...Ишли сте право док вас није свео
С пута онај цветак што је близу био
Заокрет сте један направили цео
И у том се правац пута променио.

Заокрет кроз живот значи за вас много.
Некад је баш добар, често лоше среће.
Јер кроз њега често губе се радости
И с пута се правог странпутицом скреће.

Иако заокрет с пута цвету води
И радости, можда, за извесно време,
На којем се само туга роди,
Код цвета се може наћ’ разочарење.

Можда је отрован и ви га нећете
А заокрет много завео вас с пута.
Странпутицом тада кроз живот идете
И злу се надате свакога минута.
1940

ВАШЕ ДЕТИЊСТВО
(А.С.)

Лагано се песма дизала из груди
А благи осмеси на уснама крили.
У вама се чежња отпоче да буди
За оним што до сад нисте ни мислили.

Сад мислите само на пољупце вреле,
На забаве, песме, шаптање у мраку;
И још чудне мисли у мозгу се плеле
И тиштале су вас на сваком кораку.

Ах! Како је свеже било оно вече!
С облаком се сивим вихори играху,
А у песми време нечујно протече
Као што бол прође у једном уздаху.

Пријатно је текло то јесење вече,
То сам вам читао свакоме са лица,
У сталноме весељу вама живот тече,
У веселом друштву младих госпођица.

1940

САВРЕМЕНА МУЗИКА

У двадес'том веку живе сада људи,
У доба када се прославља култура,
Али и сада им још дивљаштво суди,
Још друштвена иста остала структура.

Касапнице светске још се увек граде,
Да што боље човек касапи човека.
Споменика старих порушене зграде
У "културно доба" двадесетог века.

Старе свирке песме изашле из моде,
Сад се песме нове на ратишту поју,
Нови инструменти сада борбу воде
Кој' ће свирку боље да отсвира своју.

Митраљези, бомбе, зујање мотора,
Гроктање плотуна и топовска рика
И падање живих људи одозгора,
То је најновија "модерна музика".

1940

КОСАЦ

Откива косу и чекићем лупка
А зној му врео већ капље са чела
И цврчак цврчи те га песмом прати,
Док сунце пржи. Шушка трава зрела.

А коса сева кроз траву к'о змија,
А жуљ за жуљем на рукама ствара,
Док косац упркос умору и жеги
Једино се тихо песмом разговара/

Врео зној низ плећа већ кошуљу кваси,
Док ваздух трепери и дремају птице.
Размахује косац, руке га не боле,
И коса отсеца траву немилице.

И док неко тако за време врућине
Сунча се на песку, у води се хлади,
Наш сељак у зноју и на сунцу гори
И читавог лета без одмора ради.

1940

ЧЕТИРИ ЛИСТА ПЕЛИНА
(За успомену Ранки Куић)

Желео сам да Ти дадем,
Као спомен цветак крина,
Ал' невоља сад Ти даје
Чет'ри листа од пелина.

Први нек' Ти симбол буде
Шкловања и младости,
А у другом су: лепота
Моја бедна... и радости.

У трећем је љубав моја
Одбачена к'о цвет свео.
У четвртом све скупљено
Представља мој живот цео.

Не љути се, јер не расте
Мени цвеће лепа крина;
У цветњаку има доста
Само жаре и пелина.

1940

Петар Томић

ШТА ЧЕКАЈУ МАЈМУНИ

У школи сам сазнао, између осталих научних открића, да је човек у почетку био мајмун, па из неких животних разлога одлучио је да промени врсту и да постане човек, односно оно што је данас. Хтео је, кажу да свој живот подигне на један виши ниво, и данас нико, без обзира како живи, не каје се што су му далеки преци одлучили да крену путем очовечења, јер тај животињски, па макар и мајмунски, живот изгледа као нешта ниско, примитивно, мрачно и већ не знам како. Занемарив број појединаца, у тренуцима очаја и никако искрено, који заговарајући повратак природи, хвали баш тај животињски живот, јер је то, наводно, једино нормалан и слободан живот, а овај наш је, тобож, сав извештачен и унакажен људским изумима и људском памети у свим областима. Добро је што већина човечанства не мисли тако, јер би то била опасност од назадовања и унесрећења људског рода, јер зна се коме је место у слободној природи.

Међутим, ја имам један други мисаони проблем који ме је често прогонио, те сам снагом свог ума и користећи се свим познатим научним тековинама дошао до неког сазнања до кога би било боље да нисам дошао. Наиме: ако су наши преци мајмуни оценили да им је једини излаз у светлију будућност очовечење, како се таква мисао није наметнула и преосталом делу мајмуна, него онолики број мајмуна по свету остао неискоришћен. Могу мислити, кад смо сами оволико постигли, колико би тек заједно са њима постигли на том путу напретка. И зашто се њима више допада тај

животињски ниво, те су и дан данас на том ниском нивоу. Јесте, да су учинили друкчије ми би остали без једног врло важног доказа о нашем пореклу и прародитељству, али би се тај проблем решио помоћу многих других чињеница које упућују на наше животињско порекло.

И одиста, шта их је то омело да не пођу нашим путем, јер не могу да се задовољим ни одговором који смо ми измислили да је ствар еволуције, а не наше или мајмунске воље. Јер ако је слепа и непристрасна еволуција одлучивала о томе, зашто је изабрала баш нас да усрећи, а њих унесрећила задржавајући их на животињском нивоу? Да бих дошао до правог одговора кренуо сам да га потражим, тако рећи, на надлежном месту, у директном разговору са мајмунима. Једноставно, поставићу им отворено питање зашто нису кренули за нама и шта они то још чекају? У ту сврху кренем у једну прашуму и потражим међу мајмунима себи равног саговорника. Скоро сам био сигуран да ћу од њега чути нешто ново што ми људи до сад нисмо пронашли, па сам чак стрепео да ће порећи сваку родбинску везу са нама. Зато сам свом саговорнику, кога сам пронашао како на једној грани седи и, видело се, ужива у, морам признати, стварно прелепој и пребогатој прашуми, поставио директно питање да ли и они мисле да смо одиста сродници. Мој саговорник је без размишљања одговорио потврдно. Моје људско искуство ме навело на мисао да лаже, јер родбинска веза са људском врстом итекако ласка мајмунима, те сам следећим питањем покушао

да га збуним не би ли тако дошао до истине.

- Ако смо ми некад били исти, како је онда дошло до тога да су мајмуни биљоједи, док је човек месождер, и људождер чак? Како то да мајмун мајмуна никад појести неће, док човек човека хоће, иако је у свом развоју далеко испред мајмуна?

Мајмун се, не само није збунио овим питањем, него ме некако с очинске висине погледа као неког немоћника и скоро јекну "е мој рођаче... опет ваша превелика памет". Понамести се удобније на грани, по чему закључих да ће ми причати нешто дуже, па се и ја понеместих како бих га могао пажљиво саслушати.

- Тебе занима шта ми чекамо, а не куд ви хрлите и шта ће вам тај суноврат, рече мајмун, и не осврћући се на то што сам се ја штрепнуо на ту његову констатацију, настави с неким презиром о нама и нашој памети. - Али таква је ваша памет, све ће учинити само да скрије праве разлоге и истину, са њом је све почело па ти морам почети испочетка.

Већ вам је познато да смо еволуцијом заједнички догурали до стадијума који се назива мајмунски. Тада се поставило питање шта даље, да ли се задржати на том нивоу или наставити са еволуцијом даље до неке, како ви кажете, животињске форме на вишем нивоу. Наши мајмунски преци били су задовољни постигнутим и оценили су да би даљи развој био некористан јер ништа значајније не би донео, односно све што би остварили не би сам живот учинило квалитетнијим ни извеснијим, а врло је ризично ићи у непознато. А ваши преци имајући безброј

примедаба на постигнуто били су за даљи напредак по сваку цену. А у ствари, суштина је у томе што су били изузетно лењи те им је сваки покрет разлог за незадовољство, бунт и револуцију, иза чега је стајало чврсто убеђење да постоји живот без покрета и да је баш то прави живот. Свакодневно верање по дрвећу називали су мука недолична њих и они то не би никако да се није морало тако трагати за неопходном храном. Тај мајмунски начин живота оценили су као неисправан пут у будућност и зато су категорички одбијали живот на дрвећу и да се физички прилагођавају таквом начину живота. Врло су се мучили између онога што јесу и што би хтели да буду, никако не налазећи начина како то и да постигну.

И онда се догодио један случај, ја бих рекао несрећа, родио се први, како ви то називате, научник који је ударио темеље тој несрећи. Тада стварно нико није могао ни слутити у шта ће се то изродити. Наиме, најнепокретнији међу њима једног дана надао је толику дреку да је дошао до епохалног открића како да се реши њихов горући проблем: да се не покрећу, а да дођу до хране. А открио је то тако што му је зрео плод са гране изнад, пао директно у шапе.

- Ако се на овај начин добио овај плод, тако могу и сви остали", закључио је он и то на сав глас објављивао свима.

Остале је то, наравно, одушевило и чинило их лудим од среће. И то беше почетак ваше несреће коју ви данас називате памет, наука, техника, напредак и тако даље. Иако се брзо показало да то откриће и није тако спасоносно, јер ретко би опали плодови летели њима у шапе, него најчешће промаше па на

земљу. И ти на земљи, а стварно их беше пуно су их подстакли на следећи научни корак.

Доследни свом опредељењу: живот без напора, по цео дан би седели и зурили у опале плодове на земљи чезнући за њима, јер су закључили да се плодови по земљи могу скупљати без муке која је потребна за верање по гранама. Мучила их је природна тајна коју су морали да одгонетну да би остварили свој наум, а то је како да се меко приземље. У том настојању појавио се мајмун који је то решио користећи искуство природе. Закључио је једноставно да и они могу пасти на земљу као и зрели плодови. Опет је међу њима настало одушевљење и одмах су гурнули једног између себе, који се разбио као презрели плод, али то њих није обесхрабрило. Важније им је било откриће да се могу наћи на земљи, него што је тај несрећник страдао. Међутим, они су наставили гурати једног по једног, увек налазећи неки изговор да су га гурнули јако, да је пао на незгодно место, док не дођоше до закључка да то треба чинити са најниже гране. Међутим ни то није много помагало, јер их је мало претицало и то углавном обогаћени. Ми смо се од тога згражавали, а они су то славили као свој огroman успех и еволуциони напредак, јер уместо телесне снаге, користе умну снагу за коју не треба никакв напор. И стварно, том умном снагом смислише коначно и технику меког приземљивања. Следећи мислилац дошао је до закључка да би се приземљивање могло хуманизовати помоћу ужета. Захваљујући овом открићу и конструисању ове справе извршено је масовно приземљивање ваших преда-

ка, што је био коначан разлаз са нама. И поред свих постигнућа којима су се хвалили нама се чинило да су кренули неким врло опасним путем на коме ће само обликом бити мајмунолики, а све више личити на неку невиђену и опасну врсту.

Али још то зло, а ви га зовете процес не беше у потпуности ни завршен, а већ се показао нови још тежи проблем, него онај што беше на дрвету: опалих плодова била је ограничена количина која се смањила брзо са првим силазницима, тако да су они последњи остајали празних шапа. Међутим, то је био подстицај за ново зло, односно њин нови умни напредак који је постао незаустављив, па су дошли до открића мотке за обијање плодова са дрвета. Тај процес су назвали прелазни период и привремене мере до следећег опадања плодова. Али како ни то не беше дугог века, нити мотка даде очекиване резултате, јер се поново појави гладовање као животни проблем који треба решити. Наравно уследило је ново научно откриће које нас је згрануло и избезумило својом невиђеном грозотом као и чињеницом да су се наши рођаци дефинитивно разишли с нама и кренули злим и opakим путем још од првог научног открића. То ново научно откриће показало је да оно извире из неке зле силе која се крије у памети, па што се памет више развија, та се зла сила све више ослобађа и постаје све опакија. Толико је та сила моћна и опака да све што дотакне упропасти и унакази. Кад се та сила која се крила у памети, а они је прозвали логика, ослонила на искуства природе на којима смо сви живели и не обраћајући пажњу на њих, родило се ново ужасно искуство које су они назвали

велико научно откриће.

Посматрајући животиње како лични проблем исхране решавају просто тако што кад огладне једна другу поједе, њихов научник је открио да би се и они могли хранити тим истим начином. И тако је створена нова животињска врста која је све мање личила на мајмуне, а коју сте ви касније назвали човек или људи. Тако је дошло до разлике за коју си ме питао како је до ње дошло, односно зашто смо ми биљоједи а ви месождери, али то је био само почетак тог злог напретка, ужасно откриће је тек предстојало. И то ужасно откриће почивало је на логичком закључивању ослањањем на искуство природе, које је, и поред све свирепости и опасности, вас ипак одушевило, што је био знак да вас је ваша логика дефинитивно и непоправљиво деформисала.

Кад су животиње осетиле опасност у тим новим мајмуноликим бићима почеле су од њих бежати и скривати се. Ви и ваша логика нисте нашли кривца у себи, него сасвим у складу са том злом логиком, кривицу сте свалили на те несрећне животиње које су се бежањем почеле бранити од вас, ви сте их назвали дивљим и осудили их као нека нижа створења. Но вама је било само до вас и бринуло вас је што су вам овом одбраном голог живота отежале живот и довеле вас до кризе. Кад смо ми помислили да су коначно осуђени на смрт глађу, уследило је научно откриће које је нас мајмуне шокирало и натерало да бежимо од њих, сад већ сигурни да су наши сродници изабрали погрешан пут на коме ће вечито лутати и страдати.

Уколико је до тада међу нама било колебљиваца, тада смо постали сви јединствени да останемо на мајмунском

нивоу и да се некад у решавању животних проблема не ослањамо на свој ум како би нас навела да мртвохладно једемо један другог као наши сродници. Природно искуство да они често служе као храна животињама месождерима показала је њиховој логици нови пут до коначног и јефтиног решења исхране, а то је да и они могу бити и себи храна, пошто су већ и сами месождери, а направљени су од исте материје која се зове месо као и животиње које су већ увелико хватали и јели. Та логичка теза се показала тачном на првом кога су расчеречили и појели. Били су одушевљени тим открићем и сматрали су да су пронашли коначно решење исхране за сва времена. И тако је то кренуло. Да је то ужас, да су постали људождери, нешто што до тада природа није познавала, логика им није откривала, него их је чак одвела и дотле да те несрећнике још и пеку, живе или заклане, свеједно. То сте ви касније чак схватили па сте покушали да се правдате пролазношћу те појаве, али сте ипак тековине тог ужаса наставили да користите и даље. Свака животиња, код које не ради ум и логика, кад искористе цео фонд могућности које им је природа дала легну и крепају не противећи се ничему. А код вас није тако, него се стално буните и тражите нешто боље, сигурније и вечно. Својим еволуционим развојем, развојем ума и логике постали сте једна сасвим нова и опака врста у природи.

После овог излагања закључим да је мајмуне обесхрабрио сами почетак процеса очовечења и то толико да се они више никад после тога нису ни занимали за тај процес, јер би сигурно сазнали да је процес успео и да су на том путу постигнути

огромни резултати, те ме спопадне жеља да га о истом обавестим, надајући се да ћу га тако охрабрити и наговорити да и сами пођу тим путем. Зато почнем ватрено излагати.

- Очигледно је у почетку било неких погрешних закључака и лутања, ми се тог периода стидимо, па зато и разумем у потпуности ваше гнушење и ваше страхове, али је исто тако очигледно да нисте упознати са огромним успесима које смо постигли те и данас имате погрешну представу о благодетима које је донео развој људског ума и људске логике. Концепција нашег развоја од почетка до краја заснивала се на принципима дијалектичког материјализма који су подразумевали поступност и доследност, етапу по етапу, корак по корак, рачунајући на све слабости и нужне препреке на том путу. Сам почетак са становишта дијалектичког материјализма, био је потпуно исправан, јер као такав он је у себи носио еволуционе предуслове за рађање нове напредније епохе и тако редом епоха по епоха, корак по корак, држећи се доследно те концепције, ми смо данас стигли до социјализма, а он је предворје комунизма као најсавршенијег друштвеног поретка, и највећег степена хуманизма. А да и не говорим о великим резултатима постигнутим развојем људског ума који је неминовно пратио тај процес.

А да смо били доследни принципима дијалектичког материјализма и да се све одвијало по зацртаној линији може се видети из историје. Узмимо робовласнички друштвени поредак, на пример. Ту ни највећи противник и непријатељ неће наћи ни најмање недоследности. Робови су имали потпуно

онакав третман какав следује робу по свим марксистичким тумачењима о развоју људског друштва, заснованог на дијалектичком материјализму као једино исправном погледу на свет и живот. Ни један роб се не би могао пожалити да није живео доследно ропски: угњетаван и експлоатисан максимално, робовласник га може продати или убити кад му се прохте, али га није могао појести, јер људождерство беше далеко иза на развојном путу. Даље, у капитализму као далеко вишем ступњу друштвеног, а самим тим и човековог, развоја, капиталиста није могао пролетера ни појести, ни продати, али је пролетер изгарао на послу од кога никакве личне користи није имао, већ капиталиста како је и предвиђено програмом напретка и процесом очовечења. Наравно, ту су осим пролетера исто толико заслужни и капиталисти са својом бездушношћу и тиранијом над пролетерима. Њихов допринос овом процесу се не сме занемарити, јер без њега не би било великог пролетерског револуционарног полета из кога се родио социјализам у коме је човечност остварена у највећем степену.

Мислим да је и ово довољно да схватите да смо коначно успели, јер, ако смо до сада све у потпуности стврдили што је дијалектички нужно на овом путу, зашто не би остварили и онај коначни циљ кад не само да нећемо јести једни друге, него нећемо се међусобно ни експлоатисати. Биће остварена жеља наших мајмунских предака да се ништа не ради а да се има што се пожели.

Видело се на мајмуну да ово моје излагање није на њега деловало уверљиво и да се очигледно спрема са нечим што би доказивало

исправност њиховог узбуђења.

Колико знам ви сте имали и пракомунизам, па ако вам је већ толико стало да створите тог новог човека који ће имати коректан однос према другима и свему око себе, који ће моћи да одржава свој живот не експлоатишући и не угрожавајући остале, зашто сте онда и напустили тај пракомунизам и стварали такве друштвене системе у којима је обавезно једна половина јела ону другу, буквално или експлоатишући је?

Питање доста наивно, ал сам се потрудио да му ипак одговорим, како му не бих оставио ни најмању могућност за сумњу.

Очигледно је да ствари посматрате онако од ока, а не научном логиком, али је добро. И сами сте рекли да је од самог почетка био у питању умни развој, а морате признати да би коначно очовечење на тако ниском нивоу, скоро животињском, био мали умни напредак. Велике могућности ума и тековине непроцењиве вредности остварене њим остале би непознате да смо се очовечили на тако ниском ступњу и да нисмо стварали упропаштавајуће ситуације из којих смо се морали вадити. Да би се извадили из катастрофалне ситуације морали смо напрегнути ум и тако му дати могућност даљег развоја. Тако се он из епохе у епоху усавршавао и достигао већи ниво. Да није било потребе, рецимо, да напредни део човечанства брзо и ефикасно уништи назадни део човечанства, не би се открила и пронашла атомска бомба. А атомска бомба је наш понос, доказ нашег великог напретка, јер је могу створити само високо интелигентна и духовно развијена бића. Знаш, ви опет запињете за жртве, али верујте то треба занемар-

ити, јер кад се узме у обзир коначан циљ коме смо на домаку, жртве онда не представљају стварно ништа. Такође не треба обраћати пажњу ни на време, јер неколико милијарди година у којима се развијамо, ништа је према лепшој будућности и рајској вечности у којој ће човек уживати.

- Пуно си испричао, што је такође једна погана тековина нашег напретка, али све што си рекао само потврђује да смо ми били и остали у праву, прекиде ме мајмун скоро љутито. - Све што радите, настави у истом стилу, макар изгледало друкчије у суштини је оно што је било на почетку. Истина, ви не једете људе као ваши преци људождери, али их стално нападате, гризете и што им све не радите, из истих себичних разлога, односно да би обезбедили себи бољу исхрану и живот. Кад вам год затреба да неког поједете ви то и учините, а ум вам само помаже да то што лакше обавите и да вас заштити од онога што ви зовете грижа савести, налазећи разне изговоре и оправдања. Толике жртве, а вама то ништа не значи! Атомска бомба не може ничему послужити осим убијању, а ви сте на њу поносни! С друге стране сви ти ваши напори нису ништа лакши од пенетрања по дрвећу, али су много опаснији.

Видим да потезање досадашњих тековина неће нимало помоћи, те се одлучим да потегнем главни аргумент. Предложим му да кроз временов кренемо у далеку будућност у којој је процес очовечења извршен до краја и коначно га убедим да је наш пут исправан те и сами треба њим да пођу.

Невољно је пристао и ми смо великом брзином прохујали кроз лепшу будућност и

врло брзо се нашли на истом месту. Али од прашуме ни трага нити било каквог зеленила, него целом површином неке стаклене кутије које подсећају на наше солитере. Између је било нешто као вештачки травњаци и вештачко дрвеће. Ушли смо у једну од тих кутија, која је, као сам касније одгоонетао, била нешто као што је нама ресторан, кафана, а можда и болница, ђаво би га знао. Нигде ни трага од човека и људске послуге. Сели смо на нешто што је личило на столице, а обратила нам се нека направа, што би ми рекли аутомат, али не да пита шта желимо за јело, него нам рече да морамо примити храну људског порекла, јер су нашим организмима потребне материје које се налазе у тој сировини, а што је утврђено на самом улазу у објекат. Одиста, било је нешто необичног на томе што служи као врата, али то својим изгледом не беше ни близу данашњих направа. Значи, та машина нас је док смо пролазили кроз њу такорећи снимала, не до коске, него је прошетала кроз најмањи детаљ у нама као да је месо од стакла, кад је могла тако прецизно да види шта нам у ћелијама недостаје. Том напредованом тековином био сам одушевљен, али сам понуђеним јелом био згађен и престрављен. Иако сам се осећао као високоцивилизовани створ који има најнормалнији однос пред свим техничким чудима, сада сам се спремао да одбијем храну таквог порекла јер је у мени изазивала осећај који не умем ни описати, али, такорећи, нисам се поштено ни освестио, примио сам храну а да уста нисам ни отворио. Убацили су је у нас неким зрачењем или тако неком техником, а ја сам само осетио као кад се на врућини

хладиш водом. Но, знање да сам примио нешто што је припадало другом човеку узнемиравало ме је и терало ме на протест те сам онако из гласа затегао:

- Зар светла, једва чекана будућност - па људождерство! Не мења ствар што је високотехнолошко и машинско! Ко ми гарантује да већ следећег момента нећу и ја лично бити сервиран неком следећем абоненту, пошто ме машине, којима видим не оскудевате, не отпишу и не разложе за даљу употребу као сировину. Ако је дошао крај, ја хоћу да имам гроб и сахрану каква доликује човеку. Ово је крајње нехумано!

- Одакле сте ви? упита аутомат у улози келнера или доктора.

- Из чувеног двадесетог века, одговорим одсечно и поносно.

- А, сад ми је јасно. Ви сте из оног примитивног времена када је развојни процес још увек био на ниском ступњу, када су људи управљали машинама а не машине људима. Кад је човек због примитивних предрасуда које је називао моралним нормама на храну припремљену од људског материјала гледао као на нешто лоше и негативно. Ове предрасуде нисте могли да превазиђете ни поред тога што сте и на тако ниском ступу знали и научно доказивали да је цео свет, па и човеков организам, изграђен од материје. Знали сте да као жива материја, да би као такав постојао, мора стално да се обнавља, односно да се у њему стално одржава равнотежа у пропорцији потребних материја. Знали сте, такође кад се та равнотежа наруши да ће доћи до компликација које сте ви назвали болест и смрт. знали сте, у ствари, да је свет само једно обично кружење живе и неживе материје, али ваш

низак развојни ниво није вам дозвољавао да се ослободите предрасуда о човеку као некој нематеријалној и вишој творевини, па сте се хранили и лечили, на врло примитиван, скоро животињски начин. Сетите се само инекција, скалпела и других примитивних направа којима сте радили оно што ми чинимо на, што би ви рекли хуманији начин. Ако је тако, онда је признаћете, свеједно одакле човек узима материју за одржавање сопственог живота. А ми људски материјал узимамо само од људи који више нису у стању да се регенеришу, односно који не могу више на тај начин да служе кретању материје. То је, признаћете, и са становишта ваше етике сасвим оправдано, јер се материјал, који би се труљењем ионако разложио и остао некористан, употреби за организам који је још увек способан за регенерацију. И у ваше време је исто чињено, само на један примитивнији и нехуманији начин, а што сте ви звали трансплатација органа.

Лепша будућност је била стварно фантастична, али мени се журило назад. Захвалили смо се аутоматима и замолили да нас врате у двадесети век. Успут нисмо много разговарали. Мајмун је слегао раменима и рекао "ето видео си, почели сте са људождерством и са њим сте и завршили". Ја нешто нисам имао снаге да га даље убеђујем. Растали смо се, он је отишао међу мајмуне, а ја сам се вратио међу људе коначно убеђен да од мајмуна никад неће постати човек, како то налаже логика еволуционог развоја.

Витомир Пушоњић

Душан Зуроац

УСТАНИ, ЂЕДЕ

Како се сунце нагињало према западу тако се полако хладио врео јулски дан као таљени челик. Дубока подневна тишина легла на земљу, дан мирише на зрео јечам или онај топли дах кад се изјутра буди земља. Понекад само падне на земљу недозрела јабука. Модрикаста јулска јара ударила у село ко помага у Стеванију Николину прољетос, кад неко донесе глас да је Никола погинуо на книнском ратишту. Дан стоји као млада невјеста пред пијаним свекром Радошем Јанковићем, сеоским накупцом крупне стоке, женскарешем и испичутуром.

Ни дашка вјетра да лист трепетлике помакне. Село је данас празно као да је све живо позобала куга. Умукле и детонације које су се јуче чуле иза планине, на Баку. Мушке главе су на ватреној линији, а женска чељад у пољу испод села. Скупљају жито. Само слијепи старац Никола Миловић сједи од јутрос у уљанику док пчеле ваљано везу у ваздуху изнад његове главе чудну мараму пуштања и зујања. Старцу се чини да та божија створења шапућу молитву која ће ово село и ову несретну чељад спасити од страдања. То зујање пчела одувјек није могао да одвоји од жуборења зрелог јечма који сасипају у амбар.

Осамдесет и седам је Илиндана остало иза њега, одавно је онемоћао и обневидио и чврсто је вјеровао да је томе узрок болест коју је преболовао уз Часне посте 1945. године. Ували се тада нека непозната болештина у

село, као уосталом што се увијек појављује мало познате и заразне болести иза свих ратова. Најприје се по тијелу појаве сивкасти лишајеви као телећи језици, који пеку и сврбе, и човјек се чешће и дрпа као моја покојна тетка Василија оно јутро кад се пробудила у циганској черги на Некудини. Послије прележане болести неки су сноповима скидали косу са главе, квасили руке и ноге у цијећи, неки су цијело тијело натапали водом из водијера уз кошевину. Додуше, нико не умрије, али многим остадоше по тијелу бијеле закрпе. Након двадесетак година Николи се чинило да је свако јутро потонуло у сумаглицу, која се касније све више згушњавала и прелазила у таму. Узалуд је очи испирао планинском росом и метао око очију увече пред спавање мелеме познатог невесињског травара Ђорђа Костића. Болест је све више узимала маха, Најпотње је стављао у очи чудну мјешавину млијечи са траве уз кошевину, скидајући опрезно са косе влагу која остаје на општрици.

Травар је говорио: лијек је сигуран, као што је човјеку сигурна смрт, само ако ти очи нијесу умрле, ако ти се зјеница није утрнула, а богме ако се зјеница угасила онда ни лијека ни вијека.

И тако Никола паде у хладну таму као најдубљи бунар у селу. Од тада је само чуо свијет око себе и тај величанствени жубор живота који једино јасно чују слијепци и који је обнављао у његовој свијести све што је раније гледао. Чак му се понекад чинило да тај свијет који се сада јавља кроз пукотину тишине и таме изгледа ближи човјеку, топлији.

Данас сељани отимљу

жито илинданском чолопеку, да жито не окапа и да се не проспе на суву земљу, на радост птичијег свијета. У кући нема никога осим њега и његове четворогодишње унуке Тијане, која се савила око њега као бршљен око старог дуба. Како је дијете побауљало по земљи, стало на своје ноге, он је одмах примаче себи, а она пријену за њ као чичак, искреном дјечјом љубављу. Дан је био подобро превалио када се дијете пробудило и пошто ђеда није било у кући, дјевојчица је знала гдје ће га сигурно наћи: у уљанику.

Ђеде, ће си болан, ђеде, - зацвркута као врагчић с гране.

- Ево ме сине, - обрадова се старац и дијете као јагње дотрча и мазно се смјести у његову крилу. Око њих илиндански дан просуо зујање пчела и мирис калопера и мајчине душице.

- Шта ћемо нас двоје? Ја стар, ти нејака. Никуд нијесмо пристигли, тако ми Бога... Мени се сигурно зна... Под бусен... А ти, јагње моје.

Дијете је постављало она тешка дјечија питања, на која обично старији не знају одговорити. Старија дјеца су најрађе остављала малу Тијану "ђеду на душу". Старац је често знао да убрише велику дјечију сузу са њезиног лица једном од оних прича о крилатим коњима, златокосим вилама и вилењацима које играју коло на шумском пропланку уочи Ивањдана.

И данас старац претурпа по злим зимама и гладним годинама. Кад нејаки вјетрић дотакне стару липу изнад њега, пчеле ваљаније почну да испредају златну жицу зујања и као жубор пчелињег зујања и шапутања презрелог липовог цвијета слије у једну мелодију животне радости, његово тијело потоне у неку тишину, која се простире око

срца као оцвали шумски пропланак око старог клена.

Пчеле су биле старчева велика љубав, па иако је био слијеп, сам је све радио око њих, знао је како медоноснице дишу, како се радују ведром дану и како их растужи кишни дан.

Дијете је спавало. Нити је Тијана својим дјечијим сном мјерила вријеме које је протичало нити је старац то чинио својим претурањем по минулим годинама и тек кад се врело крило љетњег дана накриви према западу, дјевојчица се пробуди и изађе из свијета дјечијих снова на чистину, на којој више није било ништа од оног свијета из снова.

Пчеле су падале дјетету по лицу, ручицама, коси...

- Не бој се, сине, пчеле су из раја изашле и тебе извеле. Дјевојчица се навали на њ питањима.

- Ђе је тај рај, ђеде? Кад ћемо тамо?

- Брзо, јагње моје, ти ћеш мене одвести тамо... И нико други. А тебе ће одвести тамо ове медоноснице, да малчице завириш кроз одшкринута рајска врата, па, можда, и да уђеш унутра... Старац је купио њезину свилену косицу у своје суве руке као да захвата хладну изворску воду на Ђурђевдан, изјутра прије сунца, и настави:- Рај си ти моја љепотице, анђеле ђедов бијели...

А онда дијете окрену своја питања, постављајући му по ко зна који пут, те колико има година, те зашто ти, ђеде, не видиш, и тако редом, не чекајући да се старац снађе и одговори јој бар на неко од њих.

- Колико имам година, много синко, ни враг им не би могао стати у крај. Много у злу, а мало у добру. Неке сам од њих уз пут изгубио. Испале ми из цепа као дуванска кутија.

- Шта је то враг, ђеде?

- Враг би га сами знао шта је. Није ништа добро ни лијепо, не бој се. Враг је овај проклети рат. Трећи у моме вијеку. (Старац се понекад заносио као да разговара са зрелим чељадетом).

- Пјевај ђеде, пресијече Тијана, пјевај мацу...

Старац је често дјетету пјевушио неку стару пјесму, уствари само поједине одломке из ње који су му остали у свијести. Било је то маче које се узалуд ускаче и пропиње да дохвати мјесец, а мјесец у пјесми шалица млијека. Па кад би старац завршио своју пјесму, дјевојчица је инсистирала да јој пјева још, све дотле док маче не би дохватило мјесец јер како то да нема више пјесме. Тако су њих двоје проводили вреле илинданске дане. Остали укућани нијесу пуно разбијали главу шта ће бити с њима. Кад би се старац подигао на ноге, дијете би га ухватило за панталоне и зналачки га проводила кроз пролазе у оградама, поред живица и кроз разграђене ограде. У пољу би старац полако газио јечмено стрљиште и слушао како суве стабљике пуцкетају под његовим ногама. Дијете се није одмицало од старца, увече би обавезно заспала у његовом крилу, мајка би је узела и турила у постељу.

Негдје се огласи пушка. Једном, па још једном. И поново тишина врелог дана. Није далеко, помисли старац. Ту негдје иза Кандића кућа, у Витицама. Да се шумар није увалио у пивску флашу па шенлучи.

- Пуца, ђеде, рече дјевојчица.

- Нека пуца, - и поче да се смије, - чудна смо ми војска на стражи у селу, ако село ми не одбранимо нема му спаса. Нас су оставили да бранимо село. У зло доба, грлице моја...

Дан донесе тешке мушке кораке.

- Ко је тамо? - упита.

Нико се не јави, а кораци као да нестадоше иза куће. Познавао је све сељане по кораку. Ови му се учинише непознати. Није чиста работа, помисли Никола. Спусти дјевојчицу из крила и устаде. Напица штап поред себе и крену према излазу из уљаника. Дочека га сув, режећи глас:

- Чија је ово кућа?

- Николе Миловића, одговори старац.

- А гдје је он?

- Хм... Нигдје синовац, рече старац настојећи да препозна глас придошлице. Ја сам Никола Миловић.

- Ти, зачуди се незнанац, а гдје су ти синови стари?

- Није ми Бог дао.

- Не лажи...

У међувремену дјевојчица поче да се смије оним здравим дјечијим смијехом који долази равно из срца. Старац, наиме, није могао видјети како су пчеле биле навалиле на придошлицу, који је покушавао да уђе у уљаник, и коко се он неспретно бранио млатарајући рукама око себе ко падавичар. Покушавао је да скине пушку с рамена, али рој пчела, као мећава наваљивао је на њ. Придошлица шмугну иза куће. Дјевојчица се још смијала, кад се придошлица појави, наслони пушку на ограду и сасу рафал по кошницама.

- Шта то уради, несретниче!

- Марш, стара мрцино, много млађе и љепше ја шаљем под земљу.

- Никоговићу, да сам јуче умро не бих знао да на свијету постоје и такви гадови који пуцају у кошнице. Црном си се сисом задојио, несретниче.

Старац подиже штап и дрхтавом руком запријети незнамцу, који је у међувремену мијењао оквир на калашњикову.

Никола је чуо, јасније него икада у своме дугом

вијеку, како зује и сикћу узнемирене пчеле као телефонске жице на вјетру, и како цвили мала Тијана испред његових ногу. Дијете је било својим ручицама обухватило ђеда око ногу, као да га брани од нечега.

Старац је и даље махао штапом, насумице, као да се брани од неког зла и унука је видјела како незнанац наслања пушку на ограду. Још један рафал поцијепи лјетњи дан, располови оно зујање пчела, старац се ухвати руком за плот, заустити нешто да каже, али се само занесе и паде. Мала Тијана метну своје дрхтаве ручице на избријано ђедово лице, по коме је смрт почела да сије самртничке пјеге.

- Ђедо, болан ђеде, пробуди се... Устани ђеде... Устани... Подвлачила је своје мале ручице испод његове главе и ча је покушавала да дланом заустави крв која је липтала из његових старачких груди. Старац је у самртном ропцу, задњим трачком свијести која се гасила покушавао да метне руку на своју унуку.

Ко зна колико је дјевојчица будила ђеда, шта је све радила да га подигне, да само одвоји његову главу од земље, зна се само да су се пчеле полако смиривале у изрешетаним кошницама и да је дозријевао грах испод жутих глава сунцокрета, које су се окретале према сунцу које је залазило. Дјевојчицу обори сан и заспа на дједовом лицу. Тако их затекоше укућани кад су се увече вратили из поља. Њезине крваве ручице су мировале на старачким грудима као два откинута цвјетића, док је његова старачка рука, као грумен суве земље, стајала на њезиној косици.

Душан Зуровац

Раде Р. Лаловић ИСПОД ТРЕСКАВИЦЕ

Долази рано прољеће и снијег се лагано топи на падинама Трескавице. дани су топлији па су пупољци на гранама букава некако набубрили. Вјетар развигорац стидљиво завирује у планинске увале, али се брзо повлачи и чека још топлије дане.

Ноћи су хладне. Јутра су магловита.

Тек почетком маја у Трескавицу стиже право прољеће. Не само да ће развигорац снажно грунути него ће сва планина оживјети.

Све је лијепо у тим мајским јутрима. Нарочито су чаробне планинске пољане. Оне су обично модрозелене или су ишаране цвјетовима љубичастог жутог кађуна.

Мир је свуда уоколо. Вјетар цвили и пушка неку чудну симфонију. Све је некако тајанствено. Бјеличасти облаци као овнујска руна куљају преко Ненковца према Кобиљачи лагано заклањајући модрикастоплавичасти небески свод. Од Станице низ Горње поље хучи и пјенуша надошли поток успоравајући свој ток на неколико газова, а онда се заглушујућом буком сурвава у понор испод Граца.

Преко звукових колиба и Рамова Гребца силазе овце на појила а чобани већ журе према Љељеници да угасе жеђ хладном водом. Некако из правца Озидина или испод Ковача се зачу завијање вукова и пуче пушка. Крупни шарпланинци, вјерни чувари стада се узнемирише. Реже и у лавезу гризу земљу правећи кругове око својих стада и залијећу се по неколико

стотина метара низ Доње поље. Чобани се оглашавају алачући, а онда вабе и смирују керове.

Поново завлада мир, а она чудна симфонија вјетра помијешана са мирисом планинских пољана и букових пупољака као да жели да нам исприча понеку сагу саткану од људских судбина и закона живљења испод Трескавице.

Лаганим ходом кенусмо са Бубња преко Зазупка према Мркодолу. Били смо прилично уморни и опијени прољетним планинским зраком. Већ се око нас мијеша хучање крошњи букава и жубор воде. Скренусмо с пута који води у Бару испод Трескавице и стигосмо на Врела.

Марко сједе крај извора. То је био најхладнији извор с јужне стране Трескавице. Вода је била хладна тако да се није дала пити. Након краћег одмора Марко узме дуванкесу и поче да мота жути херцеговачки дуван. Пушио је лагано, а облаци густог дуванског дима су се губили у гранама старе букве, која се бијеше наднијела на извор.

Док сам гледао те чудне облачиће дима он, стари планинштак, поче да ми рича. А причао је занимљиво и живо како је као сироче рано почео да ради и у шуми, и на њиви, и како је морао ноћу да учи.

Мајка му је била болесна. Све пало њему на терет, а послеријатно вријеме оскудно, и окрутно. Мораш бити човјек, а још си дијете.

Причао је и о оцу, нареднику у краљевој војсци и поручнику у Јуришном

батаљону Миливоја Поповића, о удбашима и шкрипарима, о нашој неслози и много чему још.

Пажљиво сам га слушао гледајући у оне колутове дуванског дима који су ме све више подсјећали на бјеличасте облаке на небу изнад Гвозна.

А онда одједном престаје прича. Видим како се на Марковом лицу отима с времена на вријеме понеки грч. Очигледно је наставио причу ћутећи и мотајући нову цигару.

Након дужег одмора и Марковог подсјећања на дјетињство из наших руксак извади смо храну. Јели смо полако, припијали воде и ракије, а кад смо се најели сувог мяса и младог сира ја дадох Марку боцу вина, оног правог херцеговачког самотка. Он отпи један добар гутљај, погледа некуд далеко и предложи ми да кренемо ка врху планине. Ја зачепих ону боцу с вином плутаним чепом, спаковах и моје, и његове ствари у руксак, па крену смо.

Ишли смо ћутке, оба замишљени. Он је вјероватно размишљао још о свом дјетињству, а ја о врху Трескавице.

ПРЕДСТАВЉАМО ПЈЕСНИКЕ

На ђочетџу миленијума

Мрак градове обузима
Свјетло гасне у даљини
И страх име своје има
Спаса тражим у планини

Бјежим брду без обзира
Из те густе сумаглице
Марш посмртни негдје свира
Не чују се препелице

Плачу јеле вене трава
Борови се пусти ломе
Изгубљена савјест спава
Спашавај ме родни доме

Ойело завичају

Што Лелијом лелек тече
Зеленгором шта ли хучи
Шта ми оно мајка рече
Шта ме ово данас мучи

На замјерке коров расте
Вук завија врло тужно
Не долазе више ласте
Остале су негдје јужно

Вјетрен брдо нагело се
Трескавица цвили пуста
И сјећање распада се

Што се трава суши густа

Ни црквено више звоно
Да зазвони нема коме
Само вјетар јечи боно
У сјећању сада моме

Успомене из дјетињства
Или нешто томе слично
Још једино залелечу
Ој Загорје моје дично

Косовски REQUIEM

Оловна магла Косовом лута
Дечани усамљени молебана чате
До Призрена нам више нема пута
Арханђели уз молитве с народом пате

Поломљене златне косовске трубе
Изгубљено Милошево копље бојно
Земља и небо у плачу се љубе
У муком изборано чело зноје

Лаб и Ситница залеђени стали
Грачаничко врело туђи мач муги
Симонидино извађено око жали
Док јејина над Косовом помор слуги

Укрстила се сјећања из даљине
Изнад Патријаршије негдје у фокусу
Да нам не запусте задње развалине
Срушене у лудом душманском заносу

Раде Р. Лаловић рођен је 20 јула 1956 године у Влаховљу општина Калиновик. Основну школу и гимназију завршио у Калиновику, филозофски факултет - одсјек за историју југословенских књижевности и српски језик у Сарајеву, а постдипломске студије похађао на Филолошком факултету у Београду.

Радио као професор у Градишци, Калиновику и Србињу.

Школски је надзорник за српски језик у РПЗ РС од 1993. године.

Објавио више стручних радова у књижевним и педагошким часописима, а пише поезију и прозу.

Олга Делић
НОЋНА МОЋ

Олга Делић рођена је 20. марта 1936. године у Милићевцима код Чачка. Основну школу завршила је у родном селу а средњу учитељску у Ужицу. Руски језик и књижевност студирала је у Београду. Преко 35 година бавила се узвишеним позивом просветног радника. Објавила је збирку пјесама "Ноћна моћ", 2004. год. Данас живи у Вишеграду.

БЕЛА БРЕЗА
1804-2004

Стоји сама бреза бела
Тужна што је усамљена
Шта је било са осталим
Крошња им је посечена
Мора људи да се сете
И давног времена
Зашто бреза тих осталих
Око беле нема
Ко то сече само брезе
А остало неће
Зар је бреза то дрвеће
Које нема среће
Кротитељи кроте
Мучитељи муче
Сећања су болна
Као да су била јуче
Ви пустите брезу белу
Нек јој се крошња шири
Нек јој се шире гране
Нек падају кишне капи
Нек јој се живот врати

ПОТРАЖИ

Пливати у незнању
И без потребе
Тражити свађу
И кад те напусти
Последња нада
И кад тобом
Немир влада
И кад је у теби туга

Због изгубљеног друга
Очај и вапај
Застани мало
Стишај се и потражи
Звезду водиљу
Успећеш

БЕЗ ИМЕНА

Земља без земље
Небо без звезде
Дан без сунца
Њива без орача
Мотика без копача
Извор без водоноше
Стадо без чобанина
Ех црна моја домовина
Ни кума нема
Прође кроз стотину мука
И оста без имена
Напаст која ми не да мира
Која ме у срце дира
Изазива бол и тугу
Она је за мене
И занос и понос
Кад пати она
Патим и ја

Драгица Грбић
ЈАСТУК ОД БОСИЉКА

Драгица Грбић је рођена 6. 04. 1946

У Сарајеву је завршила основну школу, гимназију и ВПШ на групи српскохрватски језик и југословенска књижевност. По занимању је наставник српског језика.

Службовала је у Сарајеву, Завидовићима и Босанском Петровцу. Сада живи у Вишеграду. Ради у ОШ "Вук Караџић". Објавила збирку пјесама "Јастук од босиљка", 2004. год.

БАЈКА

Наћох јутрос пјесму једну
међу травом и копривом,
дјетелином и коровом,
заплела се у дну повијуше,
сијају јој златне минђуше.

Дотакох је, сва је росна,
преспавала ту је,
ноћна влага слијепила јој
коврцице густе,
али сунце крадом просја
и она искочи
позлаћена ту пред мене паде.
Збуњена сам од те чисте
љепотице
што у башти стаде.

ПЕТРОВАЧКА ЦЕСТА

Данас опет
Петровачком цестом иду
Исти људи и исте колоне,
Чак и дјеца
Марије се зову.

КОЖНА ЈАКНА

Стоји окачена у предсобљу,
на очима, пред очима,
кад дођем ил' пођем
испрати и дочека,
самује тугује - чека
твоја кожна јакна што нас
чува
умјесто тебе - човјека.

Обучем је некад кад бјежим
од себе,
загрле ме руке твоје,
утопли се раме моје,
око себе јакну стегнем -
помиришем тебе.

МИЛЕНКО ЈЕВЋЕВИЋ ПЈЕСМЕ

Миљенко ЈевЋевиЋ је роЋен 1963. године у Рогатици. Диплому високог официра стекао је у Центру високих војних школа у Београду.

Живи у Вишеграду. Сада ради у "Телекому".

До сада је објавио збирке поезије ТЕБИ (1994), ЈА ТИ СЕ ВРАЋАМ (1997) и ПЈЕСМЕ (2001). Афитмисан пјесник а о "његовој поезији књижевна критика врло позитивно се одредила.

ИМА НЕШТО

Има нешто у твој оку
што ми блажи чашу горку
свакодневног црног вина.
Не знам шта је, али има.

Свјетлост нека која грије
ко маслачак кад се смије
док сунчеве прати цесте.
Не знам шта је, нешто јесте.

Нешто има у твој оку
што ме вуче ка пороку.
Да ли тако чини свима?
Не знам, али нешто има.

То што твоје око скрива,
све је твоје, ниси крива.

Можда све је предубоко
измислило моје око?!
Ал' осјећам у грудима:
има нешто, нешто има.

ЈЕДНОЈ МЕТОХИЈСКОЈ ДАМИ

Ех, што нисам срећна књига
да те гледам са твог длана
и да будем твоја брига
ко изгубљен кључ од стана.

Или да сам права мета
за све твоје ратне стријеле
да идемо на крај свијета
као пертла и ципеле.

И тетка бих био стара
што те кући увијек прати
и полице из плакара
кад се почнеш распрематити.

Ех, што нисам твој брус-халтер
или крстарећа ракета
да погодим струјни шалтер
кад ти јако свјетло смета.

Све бих хтио, свашта био,
главу, срце дао за то,
да помислим, нисам смио;
што те сретох, "КРИВ ЈЕ НАТО".

БУДИ МОЈЕ НЕБО

Ти си пјесма јутра што одзвања чедно
и дах васионе мирисан и њежан.
ма гдје да постојиш, било би свеједно,
судбина је наша сусрет неизбежан.

Ти си прва ружа прољећа кад касни,
утјеха и нада напуштене баште.
Ти јездиш кроз дане ко коњаник јасни
са бичем у руци од сопствене маште.

Загри ме мисли, тако пролазећи,
лијепа као осмијех, као жеља нека,
буди моје небо, буди сан о срећи,
ја ћу теби звијезда и стварност што чека.

Мирко Иконић

ИЗБОР ИЗ ПОЕЗИЈЕ

СЕЋАЊА СА ПОЧЕТКА ВЕКА

Након свих ових година
знам да се упокојени отац
никад није нашао међу сенкама блажених

Напротив, ни за трен није избивао
из наше ровите савести
због бунила у ком смо наставили да живимо.

Додуше, на самртном часу отац је рекао и ово:
били смо и бићете још дуго у мраку,
све ће вам бити лажно и наопако
ваш смех ће очас постајати плач
као што ће светлост дана све више освајати тама

СУШТИНА СТВАРИ

Покушај да се уђе
у суштину ствари.

Нерви су пренапрегнути
смисао за хумор изгубљен.

Смета и светлост и тама
нада је у проветреној соби.

Присећања на један срећан дан
не мења расположење.

Стварност је неумољива
а сна ниоткуда ни за лек.

Па иако без икаквих шанси
покушавам да откријем суштину ствари

МИРКО ИКОНИЋ

је рођен у селу Црнутовићима,
општина Прибој, 2. јуна 1951.
год. Основну школу учио у
Међурјечју и Саставцима,
гимназију у Прибоју, а студије
југословенских и општих
књижевности на филолошком
факултету у Београду. Живи и
ради у Прибоју. Професор у
Гимназији.

Поезију, прозу и
књижевну критику објављивао
је у многим листовима и
часописима. Пјесме и приче су
му превођене на словеначки,
македонски, талијански и
бугарски јези. Збирка пјесама
"Осојнице - Отисци", "Млада
делта", књиге огледа и
критичких осврта "Трагање и
вредновање", књига припов-
једака "Претежно истините
приче", књига записа народних
умотворина из прибојског
краја "Чудово", збирка
критичких радова "Чаролија
речи" и др.
Добитник многих
књижевних награда.

ИСПОВЕСТ ПРОФЕСОРА КОЈИ ВОЛИ ПОЕЗИЈУ

Кад сам ја био ђак имао сам мрзоволне професоре
књижевности који нису волели поезију, а нарочито не ђаке песнике.

Ипак, јаду сам се досетио па сам скривао да пишем песме.
Објављивао сам их под разним псеудонимима
да би задовољио сујету и своје професоре оставио на миру.
Онда сам из ината завршио студије књижевности
и запослио се у мојој старој школи.

Али ништа се није променило: није вредело што сам ширио
своју љубав према поезији и нисам био мрзовољан.

Ђаци су сада били и апатични и мрзовољни
и често се потсмевали и мени и поезији.

Ја сам намерно изигравао расејаног професора,
мада сам био млад и прилично прибран.

Данас ми је то већ постала навика.

Зато кад ми ђак покаже своје песме ја не знам шта да му кажем.

Посаветујем се са женом која све зна и она предложи да ђаци
песме пошаљу у Пожегу, песнику Данилову, а мени каже
да одем у кафану и да се поштено олесим, па да зна, брате,
зашто трабуњам, кад смо у ужасној ситуацији.

ЛИКОВНИ СТВАРАОЦИ

ЉУБОМИР ЈОВАНОВИЋ

У оквиру наше сталне рубрике "Из ликовне радионице" у овом броју представљамо још једног ликовног ствараоца - Љубомира Јовановића, иначе тренутно наставника ликовног образовања у Основној школи у Рудом. Поријеклом из Колашина на овим просторима је од 1998. године.

Дајући себи прилику да нешто више сазнам о његовом умјетничком раду одмах на почетку разговора узимам биографске податке.

Онако кратко и прецизно (и одмах ми се чини некако нетипично за умјетнике) даје ми те податке и ја на тренутак остајем збуњен. Ликовна академија - факултет политичких наука. И наравно, и прије него што отварам блок са цртежима, питам за везу ове двије сфере.

"Није постојала нека намјера да увезујем ове двије области. Али постоји нека веза јер у сфери социологије веза са сликарством и умјетношћу може се наћи кроз области религије, права, обичаја. Такође у социјологији културе посебно поглавље је обрађено и третира умјетност као духовну сферу и облик свијести" - каже наш саговорник.

Прелазимо на разгледање неких од радова које је Љубомир припремио за ову прилику. Ради се углавном о цртежима у оловци, акварелима, неколико вињета. Велики број

Јовановић (Ђорђа) Љубомир
Рођен 1945. год. у Колашину. Основну школу завршио у Колашину. Умјетничку школу у Херцег Новом - сликарство, наставнички смјер.

Педагошку академију завршио у Никшићу (ликовно образовање). Факултет политичких наука одсјек социологија завршио у Сарајеву као и постдипломске студије Ликовни радови су му објављивани у Просвјетном листу БиХ, углавном графике, цртежи, вињете.

Радове из области социологије објављивао као стални сарадник у стручном часопису Социјални рад и социјална политика у Сарајеву. Добитник је и награде листа Борба за социолошку новелу.

Његових радова је остао у Сарајеву. Од онога што може да се закључи и уз његова објашњења примјећујемо да је његов ликовни опус, углавном, реализам и стилизација. Преовладају сликарске технике: акварели, гваш, темпере и уља. За себе каже да је сликар асоцијативног реализма. Његове слике, представљају одређени поглед на свијет, али са присутном психолошком димензијом. Слика љепоту, и како каже, пред љепотом је збуњен.

- Честа појава је помодарство, за којим се поводе многи сликари. За мене је умјетност племенито средство дјеловања јер утиче убјеђивањем и сугестијом, а не принудом или силом. Стога

сликарство представља солидну основу за остварење многих циљева с подручја моралног, радног, интелектуалног, хуманистичког, као и естетског васпитања.

Док сликам његово је дејство снажно и суштинствено, јер на гледаоца оставља утисак у првом реду оног у формирању. Тај психотерапеутски уплив, моћ читања мисли кроз слику као и моћ чишћења мисли од страсти и осјећања, уочене су још од Аристотела. Утицај умјетничког дјела на личност, а посебно на младу личност неоспоран је ефекат.

Сликарство као грана ликовне умјетности у мени развија и подстиче стваралачко критичко-логичко мишљење и понашање с естетиком и моралним суђењем.

Тај естетски доживљај је плуралан: емоционалан и интелектуалан, обухвата и стање контемплације, узбуђења и опојности. Он анимира на нов умјетнички доживљај, изазива силину мисли и емоција. Стога сликарство има утицај на мене док радим, а мислим и као готов производ и на примаоца, на његово размишљање и доношење судова у животу и о животу, једна од плуралних функција умјетности.

И п а к , Љубомир најрадије прича о себи као ликовном педагогу и према његовим ријечима ликовни педагог треба с великим тактом да открива дјечије наклоности и расположења, да се не би, услед привидне пасивности ученика, појавио застој у развоју.

- Ликовно стварање, као уосталом и свако стварање, зависи од два фактора. Прво од оног, који подстиче на стварање - од утицаја средине, визуелних утисака, формирања концепције, жеље да се оно што се открило саопшти, потребе за општењем с околином, тежње за афирмацијом... И од оног фактора који омогућава изражавање - од техничке спремности, од прилагодљивости средствима изражавања, од могућности, искуства, упорности..."

Будући да је умјетност комплексно подручје скончано са животом Љубомир истиче један Андрићев цитат у ком се каже:

"Умјетност је слична животу - изгледа као игра, а уствари је ђаволски озбиљна ствар и утолико је озбиљнија, уколико више личи на игру."

- Преко умјетности, умјетничких предмета, настоји се да дјеца дају печат времену у којем живе. Стога је умјетност онолико истинита, колико је отпорна према времену у коме живимо. У томе је друштвена функција умјетности".

"УМЈЕТНОСТ ЈЕ ИСКАЗИВАЊЕ ОСЈЕЋАЈА ИЗМЕЂУ ЧОВЈЕКА И ПРИРОДЕ ПОМОЋУ РИЈЕЧИ, БОЈА ОБЛИКА И МУЗИЧКИХ ТОНОВА" ријечи су нашег саговорника на крају нашег разговора.

П. Кастратовић

Приказ књиџе

АЗБУЧНИК ЖИВОТНЕ ПРИЧЕ

(Милутин Пашић: "Паклени ватромет", Народна књиџа, Београд, 2003 године)

Нови роман "Паклени ватромет" Милутина Пашића донио је новину и освјежење у структурном погледу рјешења романескне форме, што је несумљиво пробудило знатижељу и привукло пажњу читалаца. У суштини романескна композиција концентричних кругова у овом роману је освјежење и новина и по томе што су поглавља означена азбучником - од А до Ш, што значи да роман има тридесет поглавља и тридесет ликова везаних за основну причу романа у чијем је средишту животна прича о Саши, инжињеру шумарства, јунаку романа. Мада се радња романа догађа у различитим крајевима бивше нам домовине, а везана је за животни пут јунака Саше и ликове који су у непосредној вези са њим, ипак средиште приповиједања јесу драматична ратна догађања у Источној Босни, Вишеграду, Рудом и Сарајеву, занимљиво уткана у основни фабуларни ток у коме се по принципу концентричних кругова шире драматичне приче о судбини јунака у ратном вихору, посебно оних из мјешовитих бракова, који су као предодређени за патњу, страх и неизвјесност баш у тренуцима у којим се врши национално груписање. Самим тим што их је рат затекао као такве,

њихова драма и неизвјесност се тим увећава, јер нису прихваћени ни од једне националне скупине, од свих они су унапред осуђени као издајници свог народа, па према томе у њих се не може имати повјерења... Једино их родбина прихвата и са њима заједно проживљава, страда и страхује...

Пошто је у средишту свих тих догађања јунак романа Саша, и како се све приче о судбини јунака плету око њега и у вези с њим, роман пратећи животни пут Саши, почиње ретроспекцијом, симболично означеним путем аутобуса до Ужица којим Саша долази на прославу јубилеја - педесет година матуре. Након овог реалистичним приповиједањем слиједи прича о животном путу Сашином, од његовог гимназијског школовања у Ужицу, затим времена студија у Београду и љубавне везе са Љиљом, његовом школском другарицом, па његовог запослења у Вишеграду гдје упознаје младу учитељицу Ајшу, његову будућу супругу, те преласка у Рудо у коме ће Саша као инжињер шумарства провести свој радни вијек. Потом слиједе приче о драматичним ратним дешавањима која су уоквирена у атмосферу укупних драматичних ратних збивања и страдања народа, опет пратећи судбину Сашине

породице и његових најближих.

Занимљиве композиционе структуре, са азбучним обиљежавањем поглавља, роман отвара изненађујући хоризонт (не)очекиваног дајући истовремено уз спознајну, етичку и естетску димензију једну нову сазнајну вриједност о фонемама нашег језика и њиховој звучној и артикулационој природи.

Баш због те занимљиве фабуларне форме прича које се надовезују а које су повезане приповиједном нити праћења судбине главног јунака, роман се чита у једном даху.

Реалистичким приповиједним стилем писац посебно занимљиво слика љубавну причу о јунаку Саши, и то занимљиво оствареним описима и дијалозима у којим до изражаја долазе устрептала младалачка осјећања, што приповиједање чини посебно занимљивим.

Ипак не могавши се у потпуности отргнути од фактографије, а ухваћен у замку реалистичког приповиједања аутор у поједином дијеловима стављајући се у улогу свезнајућег наратора, врши пуко набрајање друштвених активности јунака чиме нарушава иначе чврсту и занимљиву композициону структуру романа.

Драган Папоњак

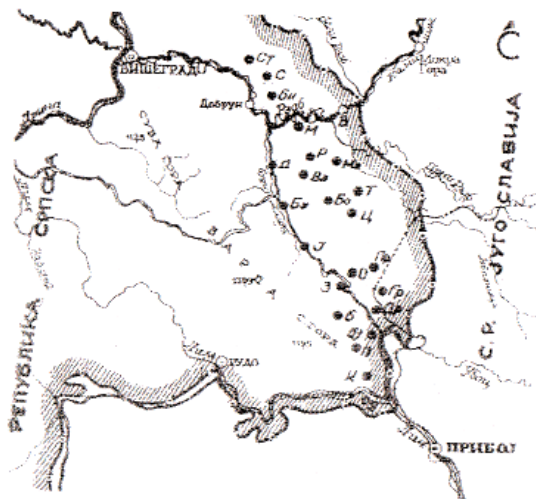
МИКРОТОПОНИМИЈА БИЈЕЛОГ БРДА И ТРНАВАЦА
У ВИШЕГРАДСКОМ СТАРОМ ВЛАХУ

5. VCB je dio Starog Vlaha na njegovom krajnjem sjeverozapadu, u političkim granicama Republike Srpske (karta br.1). Ovaј termin je prvi uveo i u nauci afirmisao pop

7. Становништво ВСВ (тако и Бијелог Брда и Трнаваца), према испитивањима по па

Стјепа Трифковића, јесте динарско, миграционо, овдје досељавано у XVIII (21,25%) и XIX (21,25%) вијеку, у више махова, нарочито послје "Карађорђево Крајине". Ако се данашње становништво Бијелог Брда и Трнаваца овдје већином населило у XVIII и XIX вијеку, питање је јесу ли прије били насељени сви крајеви и које је то становништво било.

Карта бр. 2. Вишеградски Сѣари Влах - мрежа насеља и скраћенице

Би(јела), Бј(елушине), Б(ован), Бо(жовићи), Бу(димлија), В(аган), Ва(рдиште), ГР (Горња Ријека), Д(аниловићи), ДР (Доња Ријека), З(убач), Ј(ањићи), К(његина), Ма(сали), М(ацуте), О(марине), П(лема), Пр(ијеворац), Р(аковићи), С(танишевац), Ст(олац), Т(рнавци), У(вац), Ц(вркоте).

Било је српско, мада за ову тезу нема потврда, у писаним изворима. На Главици у Божовићима има неколико стећака из XIV или XV вијека које народ нетачно назива *Римско гробље*. Овај локалитет Ш. Бешлагих не региструје. С. Трифковић налази 7 од укупно 80 породица у ВСВ за које тврди да су старинци и 15 које не знају да ли су старинци или досељеници, а на једном мјесту чак тврди да се у неким селима "одржала веза у становништву, али је код већине села она прекинута. Осим тога, за Трнавце пише да садашњи становници нису нашли трагове претходних. Етнички слојеви се не виде ни у микротопонимији. Ништа нам ту не помажу ни топоними *Кошарџије* и *Торина*, чија је дисперзија шира од Старог Влаха, а камоли ороним *Сандаљ*, за који се тврди да је хипоко-

ристички од Александар, што је мало вјероватно.

Карта бр. 3. Каџасѣарска карѣа Бијело Брдо IX

Два су главна закључка Трифковићевих испитивања ВСВ: (1) да је становништво у овим крајевима "више увећано множењем старинаца и досељеника, него ли досељавањем и множењем новијих досељеника из прошлог вијека" и (2) да су досељеници из "из XVIII века из средње Херцеговине и Црне Горе, они из прве половине прошлог века из северних крајева Херцеговине, а они из друге половине XIX века обично су из најближих крајева".

8. За Карађорђево устанка у Бијелом Брду биле су само двије куће - једна Божовића и једна Раковића.

Божовићи су из Риђановића у Херцеговини, одакле се, према Трифковиће, "пре Карађорђево Крајине" доселио неки Богдан Кујунџић са братом му Богићем. Богдан Кујунџић се населио у Божовићима, а Богић у Трнавце. Ђуровићи су садашње "презиме добили по неком Ђуру, чији је син Саво био обор кнез над околним селима". Раковићи су се доселили из Јабланице (Златибор) послје Божовића а прије Карађорђево устанка. У Раковићима има и једна породица

Поповића, чији се предак прота Димитрије Врањешевећ доселио из Доброселице (Златибор). Презиме су добили по том проти који је касније био игуман манастира св. Николе у Прибојској Бањи. И Врањешевећи су старином из Ц. Горе (Пљевља).

9. Послије Другог свјетског рата ова насеља је захватила снажна депопулација, и зато су данас "остарјела". Број кућа на крају XX вијека незнатно је већи од оног на почетку, а број становника, несумњиво, мањи, јер се овдје почетком XX вијека живјело у породичним задругама.

Насеље	1903.	1999.
	Кућа	Кућа Становника
Божовићи	17	27 62
Раковићи	11	21 39
Врањеши	3	1 3
Цврковиће	6	10 41
Свећа у Б. Брду	37	59 145
Трнавци	9	16 43
Свећа	46	75 188

Становниство се бави пољопривредом (сточарство, воћарство, ратарство) и експлоатацијом шума.

Зграда четвороразредне основне школе у Цвркотама је руинирана; школа не ради.

10. Прошлост ВСВ дотиче се фрагментарно у више радова историјске оријентације, али она ипак, са становништва хуманистичких наука, чека дубља испитивања. У ВСВ постоје два топонима са основом варда (тур. *варда* 'стој', 'пажња', буг. *варда* 'стража') - *Варда* (пл.) и *Вардишће* (скуп села) - и то су историјске метафоре за цио крај који је увијек био земља 'на крвавој међи', на граници властелинства и држава, од Немањића до данас. И у ВСВ Словени су затекли Влахе сточаре, чији нам је језик непознат, али је извјесно да су га два пута мијењали - романизацијом, потом словенизацијом. - У средњем вијеку ВСВ је био на периферији Немањине државе у жупи Дабар (у историјским споменицима *Д б р*) до 1376. године када је прикључен Босни, и ту се налази и данас. Из средњег вијека (до 1343) потиче лијеп манастир Крушево (сада Добрун), задужбина жупана Прибила и његових синова Петра и

Павла. Изгледа да је Бијело Брдо било на граници посједа српских велможа Павла Раденовића (умро 1415) и сандаља Хранића Косача (умро 1435), што упућује ороним *Сандаљ* и несумњиво историјска чињеница да је Добрун био крајња тачка посједа властеле Павловића. За турске управе (1462 - 1878) ВСВ је био у саставу Босанског санџака (Вишеградски кадилук, нахија Добрун). Из Соколовића (код Рудог), из исте породице, потичу Мехмед-паша Соколовић, градитељ моста на Дрини, и Макарије, први патријарх српске православне цркве (1557 - 1574). - И у вријеме аустроугарске управе овдје је владао читлучки систем: сељаци су били кметови на земљи ага и бегова, а шума је припадала држави. У то доба (1896) изграђен је пут Вишеград - Вардиште. На почетку своје владавине Аустроугарска је поставила царинарнице на Увцу (према Турској царевини) и у Вардишту (према Србији). обје царинарнице су реинкарниране као историјски терет у последњем (бесмисленом) грађанском рату у БиХ (1992 - 1995).

11. Грађа за овај рад је црпена из карата и посједовних листова КО Бијело Брдо (Општина Рудо) и теренским истраживањима у лето 1999. год. Катастарске општине у ВСВ установила је Аустроугарска (1884 - 1887). касније реамбулације забиљежене су на истим картама, само црвеним линијама. Подручје Бијелог Брда и Трнаваца (као дио КО Бијело Брдо) покривено је трима картама. У дијалекту, а нарочито у катастру, топоними се понављају више пута, јер су посједи диобама међу наследицима уситњавани, а имен су остајала. разликују се и номинације култура у посједовним листовима и на терену, јер депопулација насеља, упркос послеријатним тешкоћама у економији градских агломерација траје, а катастар не региструје промјене у намјени земљишта.

Уз сваки микротопоним стоји скраћеница која означава његов садржај (култура/покривач) или конфигурацију (пластику) терена: бр. (брдо), вћ. (воћњак), кат (катастар, катастарски), нпл. (неплодно), л. (ливада, у мн. ливаде), пл. (планина), пш. (пашњак), р. (река), ш. (шума). Неким ононимима садржај се дефинише у дијалекту, с полунаводницима, а у томе има вриједних дијалекатских података.

(Наставак у следећем броју)

УЧИМО СТРАНО, А ЧУВАЈМО НАШЕ

У претходном броју било је ријечи о промјени мушких и женских имена/презимена у нашем језику, те грешкама које настају услед незнања правописа и језичких норми (властитог нам) српског језика.

Видјели смо како се у нашим медијима опходе према нашим именима. Зато не треба да нас чуди што нас наши спикери информишу о изјавама "ТОНИ БЛЕРА И КОФИ АНАНА", а у главној информативној емисији (марта 2003) могли смо чути, да ће контрапродуктивна америчка политика "створити на стотине БИНА ЛАДЕНА"!

Информишу нас о разговорима "с ВИКТОРОМ ЧЕРНОМИРДИНИМ", умјесто са ЧЕРНОМИРДИНОМ.

Зато онима који не знају, кратка поука:

СТРАНА МУШКА ИМЕНА
ТРЕБА МИЈЕЊАТИ ПО
ПАДЕЖИМА. Треба рећи:
филмови са ЧАРЛИЈЕМ
ЧАПЛИНОМ и БРЕДОМ
ПИТОМ, музика

АМАДЕУСА МОЦАРТА,
изјаве ТОНИЈА БЛЕРА и
КОФИЈА АНАНА.

Али код властитих имена, код којих се не зна шта је име а шта презиме, изостаје промјена првог дијела. На примјер: БАНИ САДР, од БАНИ САДРА..., тако и БИН ЛАДЕН, од БИН ЛАДЕНА, према БИН ЛАДЕНУ...

Свакодневно смо свјedoци присуства страних језика у нашим медијима. Тако неки наши уредници, водитељи, учесници... не знају правилно ни да се представе.

Завладала је нека мода да говоре: "Моје име је ...", што је буквалан превод енглеске фразе: "My name is...", умјесто да се представе српски: "Ја сам..." "Ја се зovem..."

Енглески језик је присутан у мас- медијима, посебно на филму и телевизији. И у школи данас сви желе да уче енглески језик, тако да је он потиснуо из школе све остале језике.

Употреба енглеског језика изван школе и пословне комуникације постала је мода; посебно у натписима

приватних фирми. Енглески називи (посебно називи кафића и ресторана) преплављивали су наше градове. Без обзира на то што они који дају те називе својим угоститељским објектима не знају ни да их прочитају. Битно је бити у "тренду", а тренд је исписати назив објекта на енглеском језику и, наравно латиницом.

А зашто то? Чему то помодарство? Зашто наш народ тежи да потисне наше писмо ћирилицу и наш језик - српски језик. Ако се служимо и латиницом и енглеским језиком, поред нашег, онда јесмо у предности. Али, ако због енглеског писма и језика треба да заборавимо наше писмо, онда идемо у погрешном правцу.

Вратимо се нашем језику и писму! Чувајмо наш језик, његујмо га и хранимо, јер ћемо само тако сачувати наш идентитет.

Дијана Инђић

Рудо кроз вијекове СРЕДЊИ ВИЈЕК

Нема писаних извора, али зато има остатака материјалне културе нарочито по равницама и приобаљу Лима. На узвишењима се граде градови и дворци као средишта властеле и управе, а испод тих градова успостављају се насеобине, подграђа, за широке слојеве становништва.

Прве одређене вијести о Доњем Полимљу у које се по свој прилици убрајао руђански крај, имамо из доба Стевана Немање, оснивача доцније српске државе и родоначелника династије Немањића. У другој половини XII стољећа у том крају владала су Немањина старија браћа Завид и Мирослав. 1170

г. Немања цијелу земљу узима у своје руке и присајдињава српској држави и три приморске области: Хум, Травунију и Диокледу (Зету). Мирослав остаје на посједима око Лима. Код Бијелог поља оставља своју задужбину цркву Св. Петра.

Неко вријеме управу над Мирослављевом кнежевином

је водио и Немањин син Растко који потајно напушта власт да би се замонашио и посветио организацији цркве у држави. 1219. год. као први српски архиепископ успоставио је осам епископија. Средиште једне је у манастиру Св. Никола у Бањи код Прибоја у жупи Дабар.

Полимље остаје у саставу велике Немањићеве државе све до друге половине 14. вијека. Послије смрти цара Душана 1355 г. велико српско царство се распало на више државица.

Западним крајем државе, од Српске Мораве све до Котора и Дубровника, укључујући ту и Полимље влада Војислав Војиновић. Године 1363. он умире а престо узима његов братић Никола Алтомановић (син Алтомана Војиновића). Никола је желио да завлада свим српским земљама и долази у сукоб са Твртком I и кнезом Лазаром (владао 1370 - 1389) који су уз помоћ Мађара прегазили земљу Николину и подијелили. Сјеверна област до самога ушћа Лима у Дрину са градовима Добруном, Рудником и Ужицем припала је Лазару, а бан Твртко присаједињује босанској држави средњи дио земље, Подриње и Полимље све до иза Пријепоља. 1373 ови крајеви улазе у састав босанске државе.

Послије Тврткове смрти (1391) десиће се са босанском државом исто оно што се десило са српском државом послје смрти Цара Душана. Обласни феудалци присвајају за себе поједине области и почињу њима владати независно од државе. Тако у Горњем Подрињу и Доњем Полимљу учвршћују своју

власт два моћна феудалца Павле Раденовић, Јабланић оснивач кнежевске породице Павловића, и велики војвода Сандаљ Хранић члан куће Косача.

Павловићи држе уски појас с десне стране Дрине од ушћа Лима са Вишеградом и Добруном. Послије смрти Павла влада његов старији син Петар Павловић (1420) па млађи син Радослав 1441 затим Радослављев син војвода Иваниш 1450 те Иванишева браћа војвода Петар и кнез Никола. Имали су с лијеве стране Дрине град Бродар а с десне стране дворца на планини Бујак гдје је 29.09.1447 Ивануш Павловић издао повељу којом потврђује Дубровчанима повластице за трговину која се завршава овако:

”На планини на Бујаку према нашем граду Бродару”.

Према резултатима истраживања лијева обала Дрине и Лима била је у посједу породице Косача. Управо Стјепан Косача на десној обали Лима имао је град Милошевац и вјероватно према топонимима (Сандаљ Коса) у атару Бијело Брдо може се закључити да је њему припадао и овај простор.

Највјероватније да су они нешто и градили на овим просторима али је до дана данашњег сасвим мало остало. У Добруну је манастир Благовештења, у прибојској Бањи манастир св. Николе, у Пљевљима манастир св. Тројице, Црква свете Богородице у Чајничу. У руђанском крају није се сачувало ни једно средњовековно црквено здање нити има писаних трагова о постојању црквених здања. Иако се по топонимима може

закључити да их је било. Да набројимо неке топониме: крстови - дојучерашње оранице сада грађевинска парцела у насељу Рудо, предио испод основне школе; Крстац - село у Штрпцима; Закрсница - у Међуријечју; Калуђер - брдо изнад Раванаца; Попов До - село изнад Соколовића; Велика Црквина - локалитет у Пребидолима; Црквине - ливаде изнад Гривина, муслимани казују да је ту била Црква, помињу и клесано крупно камење вадиле га и уграђивали у куће, и веле, никад добра у тим кућама.

Црквиште - локалитет сјеверозападно од села Пазале, између Пазала и Тмора; Црквиште - пашњак и ораница са неколико стећака у Обрвеној; Црквиште - изнад кућа Станића; Црквине - у селу Раковићима сјеверно од Бијелог Брда; Црквена главица - локалитет на Бијелом Брду (ту је локалитет стећака).

Ваља рећи да је велики број топонима који подсјећају на градове. То су бројне Градине са остацима материјалне културе средњег вијека.

Стећци као средњовековни надгробни споменици особитих облика својеврсни за Босну и Херцеговину представљају праву скупину остатака материјалне културе средњег вијека. Руђански крај спада у ред стећница богатијих крајева.

Црквине - између Рудог и Обрвене - око 10 стећака;

Црквина у Обрвени - изнад кућа Станића је око педесетак стећака;

Бријег у Гаочићима - педесетак стећака;

Равни гај - изнад села Плема; Бијело Брдо - некропола на црквеној главици;

Штрпци - на коси Кондовина

и на Околштитима;

Будимлија - локалитет
Мраморине значајнија
некропола која је сачувала
стари назив;

Црквиште код Бишевића;

Омачина - локалитет Барице
већа и значајнија некропола.

Гривин - локалитет Косина
бара значајна некропола по
чистоћи обраде. Треба
напоменути да је мајдан гдје
је вађен камен у горњем
дијелу Гривина под Рудином.
Ту се налази један стећак са
започетим клесањем.

Пазале - локалитет
Мраморје једна је од највећих
некропола у БиХ, око 200
стећака.

Стргачина - некропола од 60
стећака, локалитет познат
под именом Златна Главица
који је услјед потапања пре-
мјештен и разбацан без реда
и налази се на обали акумула-
ционог језера испод пута за
Шахдане.

Шахдани - средња некропола;

Орнаменту имају
стећци на Бијелом Брду, у
Будимлији, на Црквишту у
Бишевићима и у Стргачини.
На једном је јако велики крст
са поновљеним крстовима на
сва три крака. То значи да су
стећци хришћанска
обиљежја односно надгробни
споменици хришћана који су
свакако настањивали овај
простор.

Зоран Стијеповић

ЂАВО

Од постанка циви-
лизације борба између добра
и зла служила је великим
људским

цивилизацијама као темељ
религије. У великим рели-
гиозним системима античког
свијета од Зараустре, рефор-
матора старе иранске
религије. Према
Заратустри дух добра и дух
зла били су потчињени
јединственом богу, да би под
владавином Ксеукса био
наметнут дуализам и
Ахримон, дух зла, бива прог-
нан у ледену сјеверну ноћ и
предио настањен змајевима и
у сталној је борби са
Овмуздом, богом добра.

Култ Митре
из Персије садржи у основи
обожавања Митру, сина
Овмуздова -духа божанске
свјетлости и онога који
чудесно управља свијетом,
али и кретањем сунца.

У религији словенских
 народа у сукобу су Бјел - Бог
(бијели бог (и Черно - Бог
(црни бог).

У скандинавској религији
ситуација је другачија.
Постоје четири бога подије-
љени у двије герупе и боре
се ко ће управљати свијетом.
Први је Алфадер - отац
Природе и Локд - симбол
моралног зла и Суртур - сим-
бол физичког зла.

Још хиљаду и двјеста год-
ина прије Христа Мојсије је
дао јеврејском народу
једног бога. Он се зове Јахве
или Јехова и одговоран је за
добро и зло. Кад кажњава
Јехова је демон који убија и
кажњава. Против моћних
Египћана он користи цијели
свој арсенал: најезде жаба,

скакаваца, мува, ваши, али и
епидемије куге куге, глад и
ватру с неба.

Он од Јудејаца захтијева
да своје непријатеље фор-
мално затру и униште. У том
убијању, плачки, жртвовању
дјеце, појављује се као
Молох и радо гледа и ужива
у проливању људске крви, а
као сотона појављује се у
сред огња.

По легенди, Јехова или
Јахве влада тирански све до
онога дана када се један од
његових службеника или
слугу побуни против њега.
Како се и овај побуњени
анђео укључује у коло зла,
Јехова на Земљу шаље свога
сина да се бори против изда-
јника. Овај побуњени анђео
зове се Шатан.

Када Јевреји послје
расељавања по свијету и
поклоњења пред побједници-
ма заборављају своје библи-
јске текстове, те на крају
помало заборављају и свој
јеврејски језик, остаје само
претстава о Земаљском рају
и вјеровање да је змија
зачетник свих патњи и љала
људског рода. Тако се свјес-
но змија поистовјећује са
Сатаном, а Самаел је вођа
побуњених духова: "Самаел
сиђе на земљу и примје-
тивши да је змија најлукавија
од свих животиња, њоме се
послужи да Еву доведе у
искушење...Ту се амаел при-
ближи Еви јашући на змији.
Он је заведе, искористи и с
њом доби сина по имену
Каин".

Тако и свети Јован каже:
"И би збачена аждаха вели-
ка, стара змија која се зове
ђаво и сотона, који вара сав

свијет у васиони, и збачена на земљу, и анђели њени збачени бише с њом...” (откровење Јованово, 12,9).

У вријеме првог проповједања Исуса о коме пише историчар Тацит (Анали) прича се да је један римски официр по имену Лентулес послао у сенат у Рим Исусов лични опис. Лентулесово писмо сачувано је у Националној библиотеци у Паризу и посебно истиче исцјелитељску моћ која је дата сину Божијем: ”У то се вријеме појави један човјек који још живи и који је обдарен великом моћи. Он васкрсава мртве, лијечи болесне од

сваковрсних слабости и болести...”

Као доказ овога записано је и Исусово истјеривање злих демона из тијела опседнутих- доказ да Исус вјерује у присуство Сотоне. Исус се у борби против демона обраћа њима као самосталним силама, шаљући чак и своје ученике ”да истјерају демоне” а они му при повратку говоре: ”И сами су нам се демони покорили у Твоје име...”

По хришћанском вјеровању у средњем вијеку ”демони припадају групи анђела, дјеце Неба”. Црква би ово учење апологетичара

другог вијека потврдила и прокламовала кад год би се услед херезе осјетила угроженом. По томе учењу Сатана и његове чете су створења Бога, јединог творца, те пошто се Богу не може приписати очнство над злим бићима, они су рођени добри, али су побуном постали демони - пали анђели. Небеска војска је побједничку Божију анђеоску војску подијелила на девет анђеоских заборавара: серафине, керубине, тронове, господства, кнежевине, божанске урвине, силе, арханђеле и анђеле.

У бици између анђела и сотоне (по откровењу св. Јована богослова 12,7-8) Божије чете предводи свети Михаил: ”Михаил и анђели његови ударише на аждаху и више им се не нађе мјеста на небу”. Протјерани анђели одлучише да се сједине са смртним женама и заклеше се и повезаше узајамним проклетствима. Било је двије стотине њих који сиђоше на Арадис, брдо које се налази близу брда Армон. Старјешине ових побуњених двије стотине анђела звали су се: Самијаза, Акикел, Тамијел, Рамијел, Даниел, Азкел, Азасел, Аман, Завен, Турел, Јамаел и Зазал.

Од тих заведених жена настадоше вјештице и чаролије и враџбине. Побуњени анђели научише људе да ратују, те потекоше потоци крви и гласови жртава допријеше до Бога те он направи потоп.

По свему реченом сатана се побунио не против Бога него против Божије љубави према Исусу Христу.

Радомир Јагодић

КИЧ И ШУНД

У оквиру предмета ДЕМОКРАТИЈА И ЉУДСКА ПРАВА, ученици Средњошколског центра Рудо сваке године у априлу мјесецу учествују на међуопштинском такмичењу у Рогатици. Задатак свих такмичарских екипа је да одаберу један проблем из своје уже и шире заједнице, да га добро проуче посматрајући га са разних аспеката, да пронађу институције које би требале да раде на његовом рјешавању и уоче све недостатке тих рјешења, и на крају да дају неко своје виђење најбољег рјешења одабраног проблема.

Пажњу да заузме ову страну као и да заокупи ваше вријеме, свакако је заслужило учешће ученика наше школе, који су за тему свог рада узели КИЧ И ШУНД. Као социолог, не могу, а да не закључим, да је сам одабир ове теме већ и почетак његовог рјешавања. Јер, ако млади примјећују присуство кича и шунда у нашој културној стварности и ако сматрају да оно прераста границе подношљивог, онда ни рјешење није далеко.

Истражујући ове појаве, које несумњиво пријете да својом експанзијом угрозе наше културно наслеђе, ученици су указали на њихову велику присутност у свим медијима, а њихов би задатак требао бити управо чување и његовање традиције и фаворизовање вриједности високе културе. Творци ових јефтиних садржаја рећи ће да то народ тражи, а можда ни они нису свјесни да ће њихови унуци као своје

осјећати само завијајуће источњачке тонове и да српску умјетност и културу неће имати ко да ствара јер ћемо до тада изгубити своју аутентичност.

Сигурно је лакше бити конзумент лаких нота, лаког птива, купити на пијаци слику, у дворишту имати гипсаног лава јер смо можда осудивијек жељели да путујемо у далеке земље. За све то нам не треба никакав духовни напор, никакво знање. Али, зашто нам је све туђе љепше? Ускратили смо дјеци да са старих грамофона у Школи уживају у Мокрању и да осјете да то није тешко већ лијепо, а запањени и немоћни стојимо пред својим дјевојчицама чији су идоли у сваком смислу неке Цеце.

Дакле, последице нереаговања у циљу рјешавања овог проблема су погубне и далекосежне. У свом пројекту, ученици су упутили апел на адресу Министарства просвјете и културе са приједлозима да се са највиших инстанци поведе рачуна о уређивачким политикама свих медија у Републици Српској како би се на што мању мјеру свели садржаји који се могу означити као кич и шунд, као и да се ова роба приликом саме производње високо опорезује, а тај новац уложи у културу.

Да би смо сачували српски национални дух није нужно да нам образац облачења поново постане народна ношња из наших крајева, али је пожељно да не пристајемо да будемо кичљуди.

Марина Чолаковић

ЛИЈЕПИ ОБИЧАЈИ ВАСКРШЊИ ПРАЗНИЦИ

Иако је Васкрс после Божића највећи православни празник, он ни издалека није тако богат обичајима као што је то Божић. Разлога би, можда требало тражити у томе што Божић пада у зиму када народ на селу нема нарочитих послова, па му остаје времена на претек; а Васкрс пада у пролеће, на почетку свих пољских радова, од којих сељак не може ни главу честито да дигне. Осим тога, у време божићних празника код народа су залихе хране и пића још велике, а у пролеће, у време Васкрса, залихе су исцрпљене, па би и то, можда, био један од разлога што је Васкрс сиромашан обичајима.

У васкршње празнике спадају Лазарева субота, Цвети, Велика недеља, у којој је најважнији Велики петак, и најзад, Васкрс. Донекле, овде спадају и Спасовдан и Духови.

СВЕТИ И ПРАВЕДНИ ЛАЗАР- ЛАЗАРЕВА СУБОТА - ВРБИЦА. - Овај празник се празнује у суботу пред Цвети, осам дана пре Васкрса. Лазар је био богат и помагао је Христа и његове апостоле. Када је умро, Христос га је својом чудотворном моћи васкрсао.

На Лазареву суботу тј. на Врбицу, некада су ђаци са свештеником и учитељем одлазили ван места по врбове гранчице - Врбицу, које су већ раније старији насјекли. Са тим гранчицама уз звоњење звона, враћали су се цркви, где се уз нарочити црквени церемонијал вршило

освећење Врбице. Освећена Врбица дјељена је деци, а ова су њоме китила своје куће. Понеки на овај дан одлазе на ријеку да се умију. Послије умивања ставе камичак на ногу и баце га што даље говорећи "Колико сам овај камен бацио, толико змија далеко од мене била."

На Лазареву суботу, обично после подне, дјеца наберу свјежег ливадског цвијећа, које се стави у воду да преноћи, а сутрадан, на Цвијети, укућани се умивају том водом и цвијећем - да би били здрави и лијепи.

На Лазареву суботу дјевојке лијепо обучене и окићене врбовом гранчицом у групама иду од куће до куће и пјесмом желе домаћину здравље, срећу и напредак:

"Играј, играј, Лазарке,
голе, босе, циганке,
ова кућа богата,
има доста дуката,
и у тору овчице,
и у кући дјечице"...

Често, ову песму пјевају и додолке.

Уз дјевојке иду и по два

до три мушкарца "наоружана" штаповима да "бране" дјевојке од насртљиваца и да носе скупљене дарове.

Понегдје се и нека дјевојка обуче у мушко и представља Лазара.

ВАСКРС - Васкрс пада послје прољећне равнодневнице у прву недјељу послје првог пуног мјесеца. Датуми Васкрса падају између 22. марта и 25. априла по старом календару.

Васкрс се празнује као успомена када је Исус Христос васкрсао из мртвих. Празнује се три дана као и Божић и Духови.

Звоњењем звона и пуцањем црквених прангија објављује се почетак Васкрса. Народ се поздравља са "Христос васкресе", а отпоздрав са "Ваистину васкресе". Раније је био обичај да се овим поздравом поздрављало од Васкрса па до Спасовдана -дакле читавих четрдесет дана, али се то временом смањило само на три дана васкршњег празника и

можда још по који дан после тога.

За вријеме Васкрса народ, а нарочито дјеца, туцају се обојеним јајима. Један држи своје јаје у руци са окренутим врхом нагоре, а други га врхом свога јајета удара --- туца. Затим окрену доњи дио јајета(шотку) и сада онај што је ударао, држи своје јаје, а онај што је држао - удара. Чије јаје остане цијело, тај узима јаје свога противника. Ако су оба јајета разбијена, свако задржава своје.

Дакле туца се прво "врвић са врвићем", па "гузић са гузићем", како се каже у неким крајевима. Васкршњи ручкови су свечани и ријетка је кућа да не закоље свињче, односно прасе. Неки кољу и јагње, односно овцу; али, многи јагњад не кољу до Ђурђевдана. Некад је био обичај да се о Васкрсу народ искупи код цркве и ту и руча свака фамилија засебно. На први дан Васкрса не иде се у госте, а другог и трећег дана чине се међусобне посјете. Обичај је да онај ко иде у госте, понесе свима укућанима по једно бојено јаје. Временом изостављени су одрасли, те се јаја носе само дјеци. У другим крајевима, и у градовима, посјетиоци-гости добијају јаје за себе па и за дјецу, ако их имају. На Васкрс ујутро неки се умивају водом у којој су преноћили црвено јаје, траве здравац, рутица и калопер - па ће читаву годину бити здрави. Ово чине млађи, а нарочито дјевојке и млађе снахе.

Благоје Церовић

ЛЕГЕНДЕ ДОЊЕГ ПОЛИМЉА ОСВАЈАЊЕ ГРАДА СЈЕВЕРИНА

Ударили Турци на град изнад села Сјеверина, ударили узаман, нису га могли освојити никако. Опсједајући тако град нађу међу стијенама, куда тече вода Сућеска, неку бабу и обећају јој велико благо, само да им каже начин како ће истјерати Јерину из града. Баба се на паре полакоми и вели им овако: "Нађите црвена коња ждријепца од седам година и седам мјесеци, дајите му јечам кроз три дана, а не дајте му воде пити. И онда пустите коња према Јеловику, а ће коњ закопа ногом, ту је вода и ту су чункови, што воду воде у град, одвратите воду, и Јерина ће тако сама изићи".

Тако је то и било. Турска војска прекинула воду, а Јерини дотурила жеђ, из дана у дан све то више. И Јерина морала напустити град, провукла се на тајна врата и окренула према шуми Јаворју. А понијела са собом и благо на мазги. Од брза хода и тешка блага мазга угинула у путу под товаром, таман код Рохоч воде, у стијенама, и тако се то мјесто прозвало отуда именом Мазгина стијена. Јерина благо закопала у близини тога врела, четерес аршина од врела на неку страну, не зна се на коју, и отишла својим путем.

Дан данас не знају се ни врата града, зазидала их Јерина, а била су од сунца. Тако ни турска војска није могла наћи улаз па није никад ни ушла у град, а нити је нико други ногом крочио унутар до данас.

Напомена: Ову легенду записао је Алија Бејтић према казивању Селима Бајрамовића.

Град о којем је овдје ријеч је стари град Сјеверин у близини данашњег села Сјеверина, у чијем се имену очувао назив тога града.

Највјероватније се ради о утврди још из римског доба и да град носи име по једном од римских царева Севера. Бејтић напомиње да се у турским изворима овај град нигдје не помиње, што значи да Турци у њему нису ни држали посаду.

Зашто је легенда везана за Јерину тешко је наћи поуздан одговор. Вјероватно је и ова легенда, као уосталом и многе о Јерини, настала из народног предања о Јеринином градитељству, не само Смедерева већ и многих других градова и утврда. А вјероватно је и плод сачуваног народног памћења о боравку Ђурађовом и Јеринином у овим крајевима након пада Смедерева.

Једну легенду о Јерини народни пјесник Јаков Томић "преточио" је у пјесму **УСПОМЕНА СТАРЕ КУЛЕ**

По тој легенди градом утврђењем је управљала Јерина, лијепа, умиљна, поносила, силна, али блудна. Удовица млада дође на збор који је био на једној равној ливади близу града. Ту Јерина изабере најљепшег момка говорећи му да ће га послати у сусједно царство на двор, међу господу, и одводи младића у свој град.

Када прође извјесно вријеме, Јерина поново дође на збор и изабере другог момка. Тако је долазила на сваки збор и одводила по једног најљепшег момка. А од изабраних момака нико се није враћао. Године су пролазиле а они се нису враћали. Међу народом настане страх и паника. Младићи су се облачили у "рите" како не би били најљепши на збору, јер је пошла прича како Јерина бира себи момка за мужа, па кад јој постане незанимљив, она га затвори у тамницу.

А кад су Турци град заузели, нашли су кости у кули. По легенди то су биле кости момака које је Јерина након љубави бацала у тамницу.

Д.П.

Иво Андрић ЗНАКОВИ ПОРЕД ПУТА

*

Кад једно одређено стање почне да вас мучи, да постаје неиздржљиво, немојте стајати у месту, јер боље неће бити, још мање помишљајте на бежање натраг, јер се од тога побјећи не може. Да би сте се спасли, идите напред, терајте до врхунца, до апсурда. Идите до краја док не дотакнете дно, док вам се не огади. У томе је лек. Претерати, значи испливати на површину, ослободити се.

То важи за све: за рад, за нерад, за порочне навике којих се стидите а којима робујете, за живот чула, за муку духа.

*

Несумњиво је срећнији и може да изгледа јачи и доследнији онај ко искрено и дубоко осећа смисао, вредност и лепоту једног одређеног света и једног утврђеног начина живота, али само онај ко је сагледао и упознао (или бар наслутио) разноликост света и неисцрпну разноврсност његових појава са свима њиховим супротностима, прелазима и стапањима, само тај може бити сматран правим и потпуним човеком.

*

Dum sinunt fata, vivite lieti!

Будите радосни кад год вам се за то пружа могућност, и кад год за то налазите снаге у себи, јер тренуци чисте радости вреде и значе више него читави дани и месеци нашег живота проведени у мутној игри наших ситних и крупних страсти и прохтева. (Њихова пропињања су ћудљива и нездрава, њихова задовољења несигурна и краткотрајна, сама себи циљ и сврха!) А минут чисте радости остаје у вама заувек, као сјај који ништа не може замрачити.

*

Људи који искрено и дубоко презиру тело и све што је телесно живе дуго и добро а, напротив, плотски људи и чулници живе незадовољни и незадовољни, иумиру увек жалосно и увек прерано, без обзира на године старости које дочекају. Јер је робовање телу је тешко, а не робује му, може се рећи, само онај који га презре од првог дана и сата, потпуно и заувек. Који то може.

ДА ТИ КАЖЕМ

НИЈЕ РИБОЛОВАЧКА

Догодило се то на језеру!

Тог дана је риба радила као луда. Сваки забачај - риба! Али онда одједном - земљотрес! Закачио сам комадину од рибе. Учинило ми се да вучем хидроцентралу. Дозивао сам друге рибаре, тражио помоћ. Нико ме није чуо. А онда ми је тај торпедо од рибе откачио цео систем.

Разочаран кренуо сам обалом, кад успут имадох шта да видим! Неки чича лови рибу. У једној му руци штап за пецање, а у другој прут! Он набио жабу на удицу. (лови клена) Ја веће жабе у животу нисам видео!

Тек што забаци жабу у воду, она искочи на обалу. И онда крекеће ли, крекеће... А онај прут му служи да ошине жабу, да би се вратила у воду.

Наставим пут и видим једно добро место за пецање. Ко велим, хајде да забацим "чеку". Ставим олово од 20 грама, забацим, кад тамо преко језера једна баба, што је чувала краву, паде!

Ау, приметим ја да ми се олово откинуло и да је погодило у главу бабу.

Схватим да је мени тај дан баксузан (а и баби), па ти побегнем кући.

Дуго нисам ишао у риболов. После више од месец дана сиђем на језеро. Таман почнем пецати, кад с друге стране језера, чујем, неко кука...

Паде ми на памет да то може бити четресница оној баби. Покупим се, и бјеж' кући...

Него, хтео сам да вас нешто питам! Да ли ради риба ових дана? Отишао бих мало...

Зоран Газдић

ДА ТИ КАЖЕМ

Не бих се сложио да су политичари и криминалци исти. По мени, између њих постоји велика разлика. На пример, постоје две врсте криминалаца: они што су у затвору, и они што су на слободи. Онда политичари "брину" о народним парама, а криминалци имају "сужени круг" делатности. Код нас се појавио појам организованог и појам неорганизованог криминала. Против организованог криминала "води" се борба, а неорганизовани криминал нико не дира, ваљда чекају да се организује!

А опет, најбоље се организовати у некој политичкој странци, или основати политичку партију. То ти му га се по мени зове - транзиција криминалаца у политичаре. Онда се неки министар, сав важан, обрати и каже: "Нема више организованог криминала".

А коме ћемо веровати, ако не свом министру?! Али макнимо иронију, можда човек стварно мисли да нема организованог криминала.

П.С. Мој комшија Миле је пре неки дан изашао из затвора. Млад је и талентован. Где ли ће он завршити, у којој партији?!

Зоран Газдић

АФОРИЗМИ

ЗА

ПОЧЕТНИКЕ

- Доста смо се дијелили, хајде да се množимо.

- И од горег може бити горе, потребно је само изабрати праве политичаре.

- Устајте гладни и презрени на свијету, вријеме је да гласате!

- У великим временима најбоље успијевају мали људи.

- Слијепи чекају да и њима коначно - сване.

- Јуда је прво био - апостол.

- Они који су на почетку били највише за десетерце, пешли су на десерт.

- Нису све луде краљевске.

- Што је вођа већи, народ је све мањи.

- Једино у рату је срећа бити промашен човјек.

- Једино је за Адама било сигурно да му је Ева једина жена у животу.

- Жене су њежнији пол, док се не удају.

- Није нудиста. Само је био на голом отоку.

- Укинули смо Капитал и буквални. Сад гладујемо.

- Ко стално подиже цијене, ако нико не ради.

- Коначно је и за раднике дошло право вријеме. Гладују у три смјене.

Радомир Јагодић

Мостови постоје да би се ишло даље

На караванском путу Чајниче - Вишеград преко Сетихова према Доловима и Игришници налази се мост који мјештани зову Ћупријица. Не зна се ко је и када сазидао овај мост, који је сада у беспућу и зарастао у шибље. Лук беспријекорно грађен од сиге, која је однекуд доведена, јер у ближој околини нема нигдје мајдана сиге.

Висок је око 3,5 метра а толики је и пречник лука, неимар је имао знање и умјеће да бочне стране оптерети

волтом и тако направи савршену грађевину. У близини моста са горње стране према Бујаку налази се старо гробље чији надгробни споменици личе на стећке или старо мраморје. Ту је у близини гробља највјероватније био и неки хан, гдје је путник намјерник могао коначити и од невремена се склонити. Дио простране увале зване Долови био је погодан за сточарење јер има испашу према Бујаку и Ревању. Обилазећи овај крај који је

био настањен искључиво муслиманским живљем запало ми је за око да свака породица има своје гробље, јер нису жељели да се мијешају ни на оном свијету. Изнад поменутог моста направили су нови, јер изгледа нијесу жељели ићи мостом који су направили власи. Мост, иако напуштен, одолио је зубу времена и остао као успомена на оне који су отишли даље.

Зоран Стијеповић

